

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, VII., Lövölde-tér 2/a.

Telefonszám: 95—28.

POLITIKAI JELLEGŰ

ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Szerkeszti: SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve 20 K

Fél évre — — — — 10 „

Negyed évre — — — — 5 „

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

A százasbizottság tanácskozásáról.

Autopszia nyomán csak az esteli gyűlésről szólhatok. Azon jelen voltam. És arról boldogan konstatálhatom, hogy méltán sorakozik a február 20-iki országos értekezlethez. Egyetlen nagy vágy hatotta át: a békekeresés vágya. Írásaink szerint mosolyogva tekinthetett ránk az Ég. Mert így akarja az Isten. Béke egymás között és egymással béke után járva: a Mindenható áldása el nem maradhat.

Két pártnak: a kongresszusinak és a status-quo-ante alapon állónak a küldöttei valósággal versenyeztek egymással, hogy utjaikból, melyek eddig különváltak, az egyetértés akadályait elhárítsák. Erősebbnek, — mintahogy illik is, mert különben is erősebb, — a kongresszusi párt mutatkozott. Ő tett koncessziót és örömmel és szeretettel tette. Olyan örömmel és szeretettel, aminővel azt a status-quo-ante hívei fogadták. Mindakét párt áldozatot akart hozni, de ez csak egynek sikerült: a kongresszusi pártnak, mely azzal az erős elhatározással jött, hogy áldozzon.

Valljuk be csak, hogy az áldozat nem csupáncsak a testvérpártnak és nem csupáncsak az általános békének szólt, melyet immár közösen fog keresni a két párt, hanem szólt önmagának is, és mondhatom, régóta készül rá.

Áldozása ezt mondja: régóta vágyom arra, hogy megerősítem hitközségeim vallási alapjait. Ezek az alapok egyek a tieitekkel, egyek az egész zsidóságéival. Konstatálom ezt és szem előtt tartom, hogy ezek az alapok, — mások nem is lehetnek — a vallási törvényeket összefoglaló Sulchan-Aruch alapjai.

Ennek a konstatálása figyelmeztetés és ez kell, hogy a hitben megerősítsen.

És megkötötték és megerősítették a szövetséget és most már együtt indulnak utnak, a béke útjának, hogy felkeressék a harmadik testvérpártot, hogy békét ajánljanak föl neki s hogy békét kérjenek tőle.

Örvendetes és nagy eredmény a két párt találkozása, de még fölemelőbb és még diadalmasabb, amit ezek együtt akarnak.

Békét keresni, dicső feladat. Az Örökkévaló erre csak kiválasztottjait méltatja. Békét keresni szent főpapi szolgálat. Boldogok, kiknek osztályrészül jutott.

És tapasztaltuk és láttuk, és érezzük és tudjuk, hogy odaát a szívek ezrei dobognak felénk. Az orthodoxiában is vannak papjai a békének. Már első találkozásunkkor, a február 20-iki országos értekezleten, velünk járt tekintélyes részük. Ez a tábor meg fog nőni, meg fog sokasodni, és az Ur, a béke alkotójának, az örökkévaló és egyetlenegy Istennek segedelmével béke egyesít majd az orthodox testvérekkel is és a magyar Izrael újból egygyé válik majd és nem akadnak többé félrevezetők, — minthogy nem hallgat majd rájuk senki sem, — kik másfelekezetűnek mondanák a magát Izrael gyermekének valló zsidót és nem lesznek többé zavargók és nem lesznek többé hithűséggel kufárkodók.

Ezek voltak a benyomások, melyeket az egybehívott százas-bizottság tagjai (százasbizottság csupáncsak elnevezés, mert voltak tán százötvenen is, pedig nem jöttek el mind a meghívottak) az esteli gyűlésről magukkal hazavittek. A béke küldöttének érezte magát minden tag és ez olyan jóleső és olyan fölemelő egy érzés.

A délelőtti gyűlés, mely csak formális megnyitó volt, úgy hallom, kevésbé reményteljes érzéseket keltett a küldöttek lelkében. Illetve nem a gyűlés volt ennek okozója, hanem inkább annak félbeszakítása, illetve az esteli órákra való elhalasztása. Sokakat ez kellemetlenül érinthetett, de rossz szolgálatot tesznek a nagy és szent ügynek, kik ebből is bizalmatlansági anyagot gyűrnak és helyeznek el a tagok közt, kiket pedig csak a legodaadóbb bizalom és a legföltétlenebb hit tehet meg a békemű valódi-katonáivá.

Ugy fordult, hogy a mozgalom feje, Székely Ferenc, ki az ország egyik legnagyobb intézeté-

nek élén áll, ezekben a válságos időkben nem szentelhetette sem a déli, sem a délutáni órákat a gyűlésnek. Egy hét óta 3 hosszú értekezletet vezetett, melyeknek tárgya a gyűlés előkészítése volt és melyek mindegyike több órát vett igénybe. Rosz ember sem állíthatja tehát, hogy az ügygyel nem törődik, a közelebbállók többet tudnak: azt, hogy igazán szívéhez nőtt. A nappali időt még sem fordíthatta a tanácskozásra. Tudhatja mindenki, hogy mi történik a Balkánon és hogy ehez némi köze van a Magyar Banknak is. Azt mondom én, uraim, hogy az, hogy Székely Ferenc az elnökünk, megér egy délutánt.

Tudják Önök, hogy csak akarnia kellett volna és élére állhatott volna az ország legelső zsidó testületének. Mondhatnám azt is, a világ legelső egységes hitközségének. Őszintén szereti felekezetét, elképzelhető tehát, mennyire fáj neki, hogy az állást el nem fogadhatta, mint-hogy nem fordíthat rá elegendő időt és gondot. De megmaradt mozgalmunk élén, emeli tekintélyét, sulyát és szentel neki időt és munkát és foglalkozik vele igaz szeretettel és odaadással és mindez ne szolgálja rá annyi bizalomra, amennyi bizalmatlanságot kelthet, — ha ugyan kelthet, — egy délről estére halasztott gyűlés?

Hogy milyen varázs rejlik individualitásában, azt látták páratlan elnöklésén nemcsak ez alkalommal, de az eseményes febr. 20-ikán, melynek diadala nagyrészt neki köszönhető. Adjunk hálát Istennek, hogy a mienk, hogy ügyünket a maga ügyévé tette. Hamis barátja ennek az ügynek az, aki bizalmatlanság terjesztésével elkedvteleníteni igyekszik elnökünket, ki mindnyájunk és az egész felekezet igaz hálájára és szeretetére szolgált rá. Hódolat, uraim, az ilyen vezérnek.

Szabolcsi Miksa.

Egységes autonómia.

— A százasbizottság ülése. —

Tudatos előrehaladásának útján ismét egy újabb fordulóhoz jutott el a magyar zsidóság. Az egységes autonómia kiküzdésére alakult nagybizottság e hó 22-én a pesti hitközség disztermében népes ülést tartott, amely azért nevezetes, mert az akció itt lépte át a teoretikus fontolgatások vonalát. Megalakította a szakszervezeteket, elhatározta, hogy központi irodát szervez és autonómiai alapot létesít. A mozgalom sikeres folytatására megteremtette a szükséges előfeltételeket, úgy, hogy kételkedések, ingadozások ezután már nem állíthatják meg az egységesítő törekvést. Százötven előkelő hitközségnek egyéni értékre is sulyos kiküldöttje garantálja a mozgalom nemes tartalmát. A lángoló lelkesé-

dés és a százszorosán összetett energia a sikert remélteti. Ilyen vezérekkel és ilyen táborral győzni kell.

Nem az ujságírás frazeológiájából loptuk ide ezt a mondatot. Az ujságírók olcsón adják a lelkesedést, amely sokszor nem jelent mást, mint üres hangulatot. De itt igazán lelkesedtek az emberek és a lelkesedésük több volt, mint a nyilvánosságok udvarias fölbuzdulása. Ez a lelkesedés igaz és őszinte volt, mert volt az ülésnek olyan momentuma, mikor egyáltalában nem lelkesedtek. Hideg várakozás előzte meg, nyugtalankodó bizalmatlanság és bizonytalanság. A kritika sokféle fázisán keresztül jutottak el az emberek ahhoz a fölemelő tudathoz, hogy nemcsak az eszme érdemli meg a lelkesedést, de a vezérek is, akik erejük és tekintélyük sulyával vezetik a nagyszerű küzdelmet.

Ez nemcsak a vezérek sikere, de magáé a mozgalomé is. Nem elég, ha valamely törekvést jónak és nemesnek ítélünk meg, *hinnünk* kell, hogy azt meg is valósíthatjuk. De az se mindegy, hogy kik hisznek benne. A hangulatok által vezetett tömegek hite sokszor nem sokat ér. De ha összeül százötven ember, hidegen számító, kutató elme, kipróbált szellemű valamennyi és ha ezek azt mondják, hogy ők az eszme megvalósíthatásában hisznek, akkor ez olyan garancia, amit kicsinyelni nem lehet.

Ez a nemesen kialakult meggyőződés teszi fölötté értékké a keddi gyűlést, amely külsőségeivel is nem mindennapi képet nyújtott. A szellemi előkelőség kevés helyen nyilatkozik meg olyan egységesen, mint itt, ahol egyházi és világi vezetők adtak egymásnak találkozót.

Az ülés délelőtt tíz órára volt meghirdetve, de már kilenc óra után kezdődött a gyülekezés. A bizottság tagjai bemutatták igazoló leveleiket, ami körülbelül tíz óráig tartott. Tíz órakor jelent meg Székely Ferenc elnök, akit meleg óvációval fogadtak. Ugyanilyen lelkes fogadtatásban részesült Adler Lajos elnök, aki a pesti hitközség képviselőjeként jelent meg. Mellettük az elnöki emelvényen helyet foglaltak még Mezey Mór dr., az országos iroda elnöke, Winterberg Gyula udvari tanácsos, Klein Adolf dr., az első sorban, az emelvény előtt, az előkészítő bizottság tagjai ültek.

Az ülés megnyitása.

Székely Ferenc elnök tíz órakor megnyitja az ülést és megállapítván a napirendet, a jegyzőkönyv vezetésére felkéri: Bartha Lajost, Blumgrund Naftali dr.-t, Breuer Samut, Kümmelheim Ármin dr.-t, Klauber Frigyes, Komáromi Sándort, Singer Gyulát, Schweiger Lázár dr.-t és Szabolcsi Lajos dr.-t. A jegyzőkönyv hitelesítésével megbizza: Kiss Arnold dr.-t, Grauer Vilmos dr.-t és Kohn Arnoldot.

Ezután konstatálja, hogy a megjelent bizottság tagjai igazolták magukat. Távolmaradásukat kimentették: Baumgarten Izidor kuriai tanácselnök, Breitner L. Zsigmond udv. tan., Bacher Vilmos dr. szemin. rektor, Lippe Vilmos dr. Szolnok, Weisz Miksa dr. Temesvár, Szilágyi Mór dr. Balassagyarmat, Sebestyén Miklós dr., Löwy Ferenc dr. Marosvásárhely, Diósi Sámuel dr. Déva, Gönczi Ede Szentés, Büchler Sándor dr. Keszthely, Perl Ármin dr. Pécs, Barta

Antal dr. Szabadka, Heumann Lipót Enying, Bruck Samu Baja, Herczeg Ignác Gödöllő, Löwy Jakab Simontornya, Nobel Mór Orsova, Vajda Béla dr. Losonc, Wollák Adolf dr. Alsólendva, Schreyer M. Alsókubin, Fischer Gyula dr. Tapolca, Lemberger Ármán dr. Baja, Grünhut Henrik Nagykanizsa, Hajdu Miklós dr. Budapest, Winkler Adolf dr. Sopron, Frommer dr. Léva, Fischer Jakab dr. Pozsony, Tauber Lipót Vágújhely, Hofmeister Ignác Halas, Weiskopf dr. Turócszentmárton, Ardó Sándor dr. Aranyosmarót, Salamon Mózes Turdossin, Diamant M. dr. Trencsén, Deutsch Samu dr. Celldömölk, Ifj. Katser Henrik Trencsén, Grünbaum Henrik Nagykanizsa, Krishaber dr. Erzsébetfalva, Grosz Géza Endrőd, Dózsa Sámuel dr. Makó, Kun János Zólyom, Neumann Béla dr. Keszthely, Sonnenfeld Bernát dr. Vágújhely, Benke Manó dr. Lugos, Rosenfeld Béla dr. Temesvár, Friedmann Manó Temesvár, Révész Béla, Vác.

E formalitások után megnyitója keretében markáns vonásokban ismertette az elnök a mozgalom irányelveit és a gyűlés feladatait. A beszédet feszült figyelemmel hallgatta és egy-egy jellemzőbb mondást éljenzéssel honorálta a százas-bizottság.

Az elnöki megnyitó.

Székely Ferenc: Tisztelt Százás Bizottság! Az egységes autonómia kiküzdésére irányuló mozgalom két figyelemreméltó, markáns eredményre utalhat. Egy pozitív és egy negatív eredményre. A február 20-ikán tartott országos értekezlet, amelynek erkölcsi súlyát az azon képviselt harmadfél száz hitközség adta meg, felejtethetetlen manifesztációk keretében kijelentette, hogy az egységet és a közjogi egyesülést óhajtja. Ennek a pozitívumnak döntő ereje van ebben a mozgalomban. Negatív jelenségül nyomon követte az a rendszeresen terjesztett tévtan, amely makacsul két felekezetről beszélt. Sem a nagygyűlésben megnyilatkozott impozáns erőt és egységes hangulatot, sem a más oldalról megnyilatkozó bontó kísérletet lekicsinyelni nem szabad. A mi demonstrációkkal szembe egy más irányzat igyekszik érvényesülni, ami arra figyelmeztet, hogy fokozott erővel tartsunk ki a feladatunk mellett (éljenzés). Az egység nemes gondolatán penész-gombául rakódott rá a tendenciózus tévtan, amely időre-órara nagyszerű fejlődésében meggátolhatja, de nem ölheti meg. Nekünk e tévtanok ellen küzdenünk kell és fogunk is ellene küzdeni egész erőnkkel és egész lelkesedésünkkel. Mi nem ingadozhatunk, a célt tudjuk és ismerjük a feléje vezető utakat is. A február 20-iki ülés nemcsak érzelmi megnyilatkozásra adott alkalmat a magyar zsidóságnak, de komoly kötelességek elvállalására is. Az akkor hozott határozat alapján kell nekünk tovább munkálkodni az egységesítés érdekében. Hogy a további teendőkről határozassunk, összehívta a százasbizottságot, amelyet szeretettel üdvözl. Üdvözlí továbbá a pesti zsidó hitközség képviselőit is és kéri az itt jelenlevő elnököt: tolmácsolja a vezetése alatt álló előljáróságnak a százás bizottság köszönetét azért a készségért, amelylyel disztermét a tanácskozás idejére rendelkezésünkre bocsátotta.

Percekig tartó éljenzés követte az elnöki beszédet, amely után a napirend sorrendjéhez képest az elnöki jelentés került felolvasás alá.

Elnöki jelentés.

Ujvári Péter olvasta fel a jelentést, amely utalván a február 20-iki országos értekezletre, megállapítja, hogy az akkor hozott határozat kettős feladatot rótt az előkészítő

bizottságra. Elsősorban azt, hogy megállapítsa az akció irányelveit és a módokat is, amelyeken az egységesítés terve megvalósítható. Ez a feladat beható előtanulmányozást igényelt, aminek az előkészítő-bizottság a lehetőséghez képest megfelelt. A munka ugyancsak lassan haladhatott, mert sokféle akadályozó körülménnyel kellett megküzdenie az előkészítő-bizottságnak, de mindazonáltal nem volt meddő a tevékenysége. Az érdemleges munkán kívül más eredményre is mutathat. A politikai szituáció megenyhülése után eleget tehetett az elnök a februári értekezlet ama határozatának, hogy rezolúcióját juttassa el a kormány illetékes faktoraihoz. A miniszterelnök és a kultuszminiszter figyelemreméltó kijelentéseket tettek ez alkalommal és szimpátiájukról biztosították a mozgalmat. Az országos értekezlet továbbá arra kötelezte a vezetőséget, hogy előkészítse az országos nagygyűlést és az eddig tett előintézkedések után a mai ülésre bizza a döntést arra vonatkozóan, hogy mikor és milyen keretekben kívánja azt.

Elnök: Fölteszi a kérdést, tudomásul veszik-e a jelentést.

Klein Mór dr.: Az elnöki jelentés tanúságot tett arról, hogy a mai viszonyok között is a zsidó felfogást az a mérvadó elv irányítja, amely a színei napok óta a hitvitákon keresztül mind e napig rendíthetetlenül érvényesült mindenfelé. Ez az elv az, hogy a zsidóság megbonthatatlanul egységes. És megállapíthatja, hogy a zsidóság minden ellenkező áramlat ellenére és minden reformtörekvés mellett is ebből az egységből semmit se veszített. Szomorú, hogy ezt ünnepélyesen deklarálni kell. Ámde nekünk számolnunk kell a viszonyokkal és ha már megtörténhetett, hogy a beteges képzelődés a zsidóságban nem egy osztíthatatlan szerves testet lát, hanem két ikergyermekeket, amelyet egy erőszakos vágással egymástól elkülöníteni akarunk, akkor ez ellen a zsidó hit és a zsidó lelkesedés teljes erejével kell küzdenünk. A feladat első felét fényes sikerrel megoldottuk. A februári manifesztáció után senki sem hiheti jóhiszeműen, hogy a zsidóság nem egységes. De előttünk áll a feladat másik fele, és ez a nehezebb. Mi az egységes autonómiát akarjuk. Ezzel szemben a másik tábor azt mondja, hogy ezt nem kívánja, mert neki van autonómája, állítólag szentesített autonómája. Hát az itt mutatkozó nehézségeket kell leküzdeni. Örömmel állapítja meg, hogy az elnöki jelentés biztató hangja lélekemelő hatást tett a gyűlés tagjaira és azt a hitet erősítette meg, hogy a küzdelemnek sikere lesz. A jelentést tudomásul veszi.

Elnök: Javasolja, hogy a tárgyalást délutánra halassza el a bizottság.

Egy kis kavarodás.

Ez az elnöki indítvány szemmel látható konsternációt okozott. Sokan a gyűlés folytatását követelték, meglehetősen izgatott hangon. Ide-oda röpködő szavakból meg lehetett érteni, hogy némelyiknek az a gyanuja támadt, mintha ott valami puccs készülne. Ezek természetesen külső hatások alatt jutottak el ehhez az indoktalan gyanakváshoz.

Nagyecseri Kanitz Dezső: Kéri az elnököt, tárgyalassa le a napirendet, a részletek felől pedig délután tanácskozzanak.

Elnök: Nem járulhat hozzá ehhez a jóakaratu indítványhoz, mert nem szeretné, ha gyorsan és mintegy presszió alatt intéztetnének el a napirenden levő fontos tárgyak. Az összes kérdések komoly és beható megfontolást követelnek és ehhez idő kell.

Himmler Sándor dr.: Soron kívül kér engedelmet arra, hogy indítványt terjesztessen a bizottság elé. Orvosi

kötelességei haza hívják és így a délutáni ülésen nem vehet részt.

Az engedelmet megadják.

Himmler Sándor dr.: A kérdés meritumához szól. Ha az indítványa ellenzésre talál, eláll tőle. Mély szomorúsággal látja, hogy az eddig követett uton nem juthat eredményhez a mozgalom. A vidéken lakók tudják, hogy az orthodoxiával békés uton megegyezni nem lehet. A mi lelkesedésünkkel szemben elutasító gesztussal az orthodoxia csökönyössége áll. A kormány kényelmi álláspontra helyezkedve, azt mondja, hogy előbb egyezzünk meg egymással. Ezzel holtpontra jutott az akció. Meg kell változtatni a taktikát és meg kell értetni a kormánnyal, hogy ennyi meddő kísérlet után az ő kötelessége lehetővé tenni az egységesítést. Egységes programmal hívjon össze egy egyetemes nagygyűlést, hogy azon az orthodoxok is megjelenhessenek. Itt egymást meghallgathatjuk, az ellentéteket kiegyenlíthetjük és az egységet megteremthetjük, ha meggyőzhetjük őket arról, hogy a mi törekvésünk nem érinti a hitéletet. Indítványozza: küldjön ki a százasbizottság egy szűkebb bizottságot, amelyet a kormányhoz küld azzal a megbízással: kérje azt meg, hogy az egységes autonómia elvi álláspontján hívja össze az egyetemes nagygyűlést.

Elnök: Ennek az indítványnak a lényege benne van a később előterjesztendő határozati javaslatban, de nem úgy, hogy az egyetemes nagygyűlést ez a százasbizottság kérje. Ha innen küldjük a kormányhoz a küldöttséget, akkor az nem tudhatja, hogy mi az egész magyar zsidóságot képviseljük. Ez pedig fontos, mert elhatározó lépésre csak az egész zsidóság hangulata iniciálhatja a kormány tagjait. Nekünk tehát össze kell hívunk az országos nagygyűlést, amely a zsidóság többségét képviselje. Ennek a nagygyűlésnek a deputációja nagyobb sullyal léphet fel a kormány előtt és ha kéri az egyetemes nagygyűlés összehívását, azt úgy teheti, hogy a kormány meg nem tagadhatja. Mondhatjuk: az egyetemes gyűléstől ne féljen az orthodoxia, mert azon csak az történhetik, amit a többség akar. Ha az orthodoxok lesznek többségben, akkor a kisebbség deferálni fog. Így azonban, csak akkor beszélhetünk, hogyha a nagygyűlés tekintélyével léphetünk a kormány elé.

A bizottság nem fogadta el Himmler dr. indítványát.

Elnök az ülést berekeszti, folytatását délután ötre tűzte ki.

Intermezzo.

Az **elnök** eltávozása után valóságos vihar zugott fel a teremben. A bizottsági tagok egy része valósággal egymást lázitották. Egy bizottsági tag szenvedélyes hangú beszédet mondott és azt igyekezett bebizonyítani, hogy az ülés berekesztése előre kieszelt trükk volt a vidékiek ellen. A pestiek ugyanis arra számítottak, hogy a türelmüket vesztett vidékiek délután hazautaznak és akkor *ők* mindent majd maguk között intézhetnek el. Felhívja a bizottság tagjait, hogy most már azért is együtt maradjanak.

A bizottság nagyobb része energikusan tiltakozott ez alaptalan föltevés ellen. De a zajongást csak *Nemess Zsigmond dr.* országos képviselő tudta lecsillapítani. Megnyugtatta a gyanakvókat, hogy senkinek eszébe nem volt, hogy a vidékieket kijátsza. Magától az elnökségtől tudja, hogy milyen nagy súlyt helyez éppen a vidékiek munkásságára, hiszen nélkülök nem is lehetne eredményesen tovább folytatni ezt az országos akciót. Az elnök megmondta, miért kívánja a tárgyalást délutánra halasztani és az ő tiszteletreméltó intenciót méltányolni kell.

Az okos beszéd megtette a hatását és a bizottsági tagok megnyugodva széjjelmentek,

A délutáni tárgyalás.

Elnök öt órakor az ülést újból megnyitja. Kérdi: kíván-e valaki hozzászólni a délelőtti felolvasott elnöki jelentéshez. Miután szónok nem jelentkezik, kijelenti, hogy a jelentést tudomásul veszi a bizottság.

Az első javaslat.

Ujvári Péter felolvassa a nagygyűlés összehívására és a szakszervezetek megalakítására vonatkozó határozati javaslatot.

Határozati javaslat.

Az egységes autonómia kiküzdésére irányuló akciót az érdemleges tevékenység útjára csak úgy igazíthatjuk, ha mindazok, akik az eszme megvalósítására egyező akarattal összefogtak, a megoldás módjára nézve is megegyeznek. A megoldás többféleképpen is lehetséges. Ugy, hogy a zsidó felekezetnek azzal a táborával, amely ma még az ellenzés álláspontján áll, az egységes autonómia alapját közösen állapítjuk meg, ami előzetes tárgyalásokat, alkudozásokat, kölcsönös megértést és engedékenységet követel. A megoldásnak ez a módja lassu menetelű és sok türelmet igényel, de nem egészen kilátástalan. Lehetetlen, hogy a jobb belátásuk ridegen és engesztelhetlenül zárkózzanak el igazságaink elől. Érveink annyira visszautasíthatlanok, békére való hajlandóságunk olyan őszinte s a jogos kívánságokkal szemben olyan áldozatkész az engedékenységünk, hogy előbb-utóbb talán a legkitartóbb ellentállókat is megnyerhetjük.

Ha az akciót ilyen irányba tereljük, akkor tudnunk kell, mik azok az engedmények és garanciák, amiket a másik oldalon követelnek és ebből mit és mennyit adhatunk meg mi méltóságunk, önértetünk, meggyőződésünk és a magyar zsidóság közjogi helyzetének, valamint a természetes fejlődésnek feladása nélkül. Ha csak arról volna szó, hogy álláspontunkat valamely elvi kijelentéssel jelöljük meg, erre elég volna talán az a kijelentés is, hogy a béke és az egység kedvéért megadjunk minden garanciát arra nézve, hogy a belső szervezetek és a tradíciók megbolygatása nélkül óhajtjuk kiépíteni az egységes autonómiát. Ám az ilyen általános természetű kijelentések, bár bizonyára megnyugtatólag hatnak, a megoldás alapjául nem szolgálhatnak.

Ilyen nagy és komoly kérdésekben számtani pontossággal kell megállapítani az elvi mennyiségeket, amelyekből követelni és adni lehet. Az elvek szent eszméket fedhetnek, de tévedéseket is és ezt kell tisztázni minutiózus lelkelkiismerettel. Jogi, politikai, társadalmi és amit elsősorban kellett volna említeni: vallásos és érzelmi értékek kerülnek a mérlegre és ez sokfelé elágazó figyelmet, beható vizsgálódást, lelkiismeretes és szigorú megfontolást igényel. Hogy ilyen irányban mit és mennyit tegyünk, afölött döntenünk az összehívandó nagygyűlés lesz hivatott.

A megoldás másik módja egyszerűbbnek látszik, ha arra gondolunk, hogy a békeszerző akció egy

kockára bizza az eredményt. Lehetne olyan országos tanácskozást iniciálni, amelyet legális erővel a kormány ruházna fel és amelyen a kormány meghívása folytán a zsidó felekezet minden árnyalata jelennek meg. Ez a testület döntsön az alkotmányosság minden követelményének szemmeltartása mellett afölött: akarja-e a közös és egységes autonómiát és milyen alapon akarja. A megoldásnak ez a módja nemcsak egyszerűbb, de gyakorlatiasabb is.

Természetes, hogy mi most e módok közül egyik mellett se foglalhatunk határozott állást és mikor ezeket a pontokat érintjük, csak a tárgyalás anyagát és a számbavehető lehetőségeket akarjuk megvilágítani. Végső fórumon ugyanis a nagygyűlés feladata állást foglalni arra nézve: e különböző módok közül melyiket fogadja el. A százasbizott ágra az a nagy kötelesség hárul, hogy az összehívandó nagygyűlést anyaggal és javaslatokkal lássa el. Magától értetődik, hogy a plénum ilyen részletező munkát nem végezhet, hanem ezt szakbizottságokra bizza, amelyeket e célból alakít.

Az elvégzendő munkát természete szerint több kategóriába oszthatjuk. Ügyrendi, autonómiai, gazdasági, propagandikus, kultusz és végrehajtó feladatokra. Ennek megfelelően alakítjuk meg a bizottságokat, megjelölve mindegyiknek a hatáskörét. Feladatuk ez volna:

1. Az *autonómiai* bizottság megállapítja az akció elveit és irányait és előkészíti a nagygyűlés tárgyalásának anyagát és napirendjét.

2. Az *ügyrendi* bizottság javaslatot tesz a nagygyűlés napjáról és elkészíti a választási szabályzatot. A feladat első része könnyebb, mert erre már a februári értekezlet adta meg a direktívát, egy esztendei terminust adván a nagygyűlés összehívásának. A választási szabályzat kérdése nehezebb és bonyolultabb és főleg abban a tekintetben követel komoly megfontolást: vajjon csak a hitközségek küldhessék-e delegáltjaikat az országos nagygyűlésre és ha igen: milyen számarányban; vagy esetleg küldhetnek képviselőket olyan csoportok is, amelyek az autonómia kérdésében a hitközségeik jelenlegi szervezetéből folyó negációval szemben függetlenebb álláspontra helyezkedtek?

3. A *gazdasági* bizottság feladata javaslatot tenni arról, mik lehetnének az akció anyagi forrásai és hogyan teremthető egy autonómiai alap, figyelemmel a hitközségek szerény anyagi helyzetére és a képviseltetéssel és munkával terhelt hitközségek megterhelése nélkül. Ilyen alapra szüksége van a mi mozgalmunknak, mert olyan akciót, amelyet a legkedvezőbb körülmények között is rövid idő alatt elvégezni alig lehet, amely a vezetőséget arra utálja, hogy az ország hitközségeivel állandóan összeköttetésben legyen és a siker érdekében a propagandának minden célravezető eszközét igénybe vegye, ilyen akciót

anyagi eszközök nélkül sikerre vezetni teljességgel lehetetlen.

4. A *propaganda*-bizottság a személyes és sajtóbeli propagálás módjairól tanácskozik, megteremti a szükséges szolidaritás alapját, fölvilágosítja a járatlanokat és az igazság fegyverével meggyőzi az ellenzőket.

5. A *kultusz*-bizottság a rabbik és a hitközségi tisztviselők jogállásának az esetleg megteremthető egységes autonómia keretében való biztosításáról teszi meg javaslatait.

6. A *végrehajtó*-bizottság a nagygyűlésig fölmerülő agendákat végzi, az intézkedés egységes voltára ügyel, a szakbizottságoktól hozzá érkező jelentéseket és munkaanyagot rendezi, összehívja szükség esetén a százasbizottságot, később a nagygyűlést, joghatályosan a százasbizottságot képviseli és annak nevében és megbízásából intézkedik.

Mindezek alapján javasoljuk: alakítsa meg a Százasbizottság

az autonómiai bizottságot,
az ügyrendi bizottságot,
a gazdasági bizottságot,
a propaganda-bizottságot,
a végrehajtó-bizottságot.

A kultusz-bizottság a százasbizottság rabbi-tagjaiból alakul, elnökeit maga a bizottság választja és szükség esetén kiegészítheti magát olyan lelkészekkel is, akik nem tagjai a százasbizottságnak.

A végrehajtó-bizottság elnöke a százasbizottság elnöke, mellette egy második elnök és két társelnök működik. Megválasztott tagjain kívül az összes bizottság elnökei is tagjai a bizottságnak.

Minden bizottság élén három elnök áll: egy fővárosi, egy vidéki és egy rabbi. A rabbielnököket a megalakítandó kultusz-bizottság küldi ki.

Tisztelettel kérjük, hogy a határozati javaslatot elfogadni méltóztassék.

Vita a Sulchan Aruch körül.

Jordán Sándor dr.: A határozati javaslat éppen a legfontosabb kérdést kerüli meg, holott ezen a ponton kell világosan kifejezni az álláspontunkat, mert ettől függ: csatlakoznak-e hozzánk a kongresszusi alapon kívül állók, vagy nem. Az elnök konstataulta, hogy a felfogások közeledésében haladás észlelhető. Az itt elért eredményeket kétségbevonja. Se befelé nem hódítottunk, se kifelé. Az orthodoxok most is tiltakoznak a mozgalom ellen és befelé sem mondható kielégítőnek az eredmény. Az elnökség nem kapott kielégítő választ a kormánytól. Befelé és kifelé is meg lehetne erősíteni a mi pozíciónkat, ha kimondanók, hogy a *Sulchan Aruch* alapján állunk. A februári értekezleten résztvevő kétszázötven község között volt hatvannyolc status quo-hitközség, amelyeknek első paragrafusa az, hogy a *Sulchan Aruch* alapján állanak. Legyen hát ebben a mozgalomban nekünk is ez az első kijelentésünk. Ezzel magunkhoz bilincseljük azokat is, akik bár eddig velünk tartottak, de a tendenciózus izgatás következté-

ben a mozgalom iránt elhidegültek. Indítványozza: mondjuk ki, hogy a Sulchan Aruch alapján állunk. Másodsorban pedig indítványozza, alakítsuk meg a német Gemeinde-Bund mintájára a hitközségek szövetkezetét, amelyben egyesülhetnének mindazok a hitközségek, amelyek, bármely árnyalathoz tartozzanak is, a Sulchan Aruch alapján állanak. Ehhez a közös törzshöz aztán csatlakozhatnának a többiek.

Szabolcsi Miksa: Amit Jordán Sándor a Sulchan Aruchról mondott, azt az utolsó betűig aláírja. De az indítványát ebben a formában még se fogadhatja el, mert ez félreértésekre adna alkalmat. Mi nem mondhatjuk azt, hogy a Sulchan Aruchot elfogadjuk, mert ezt a roszakarók úgy értelmeznék, mintha csak most fogadtuk volna el, holott mindig is ezen az alapon álltunk. (Helyeslés.) A Jordán-féle indítvány fogalmazását úgy módosítaná, hogy állapítsa meg a százas-bizottság, hogy a Sulchan Aruch alapján áll. (Taps és éljenzés.) Konstatálni lehet ezt, mert ez az igazság. A második indítványt nem fogadja el. A hitközségi szövetkezet még egy testülettel szaporítaná a magyar zsidóságot, holott van pártunk elég, több, mint kellene. Nincs értelme, hogy a sokhoz még egy újat is hozzáadjunk. A pártokat egyesíteni akarjuk, nem pedig egy új testet teremteni. (Éljenzés.)

Vermes József: Az indítványt elfogadja. Neki szigorú marsrutája van a hitközségétől és a Sulchan Aruchtól el nem térhet.

Rubinstein Mátyás dr.: A Sulchan Aruch lényege körül tévedések vannak. A Sulchan Aruch a rituális vélemények összefoglalása, azt egy kalap alá vonni alapszabályokkal, amelyek az adminisztrációt szabályozzák, nem lehet. A kongresszusi zsidóság eddig is a Sulchan Aruch alapján állt. Mért kellene a statutumban azt külön hangsúlyozni, nem érti. Minthogy azonban a félreértések tényleg megvannak, módot kell keresni a tisztázásukra. Erre nézve azt indítványozza, forduljon a nagygyűlés a zsidó egységet tudományosan bizonyító memorandum átnyújtása mellett a törvényhozáshoz azzal a kérelemmel, hogy ő utasítsa a kormányt az egyetemes nagygyűlés összehívására.

Elnök: Ha teológiába tévedünk, akkor nem juthatunk előre. A határozati javaslat bizonyos praktikumokat foglal magában, nekünk ezeket kell most mérlegelés alá venni. Az ezen túl eső szempontok megfontolása a szakbizottságokra tartozik. Ezekben mindenki érvényesítheti a felfogását. Kéri a bizottság tagjait, hogy a határozati javaslat keretéből ki ne lépjenek a felszólalásaikban.

Fürth Ferenc. Nem firtatja: állunk-e a Sulchan Aruch alapján, vagy nem. Efölött vitába nem bocsátkozik. De föltétlenül kívánja, hogy ez irányban megnyugtató kijelentést tegyen a százasbizottság, mert csak ebben az esetben remélheti, hogy a vidéken az egyesítés eszméje hódítani fog. A határozati javaslat megfelelő passzusa tehát toldassék meg azzal a kijelentéssel, hogy a Sulchan Aruch alapján áll a mozgalom.

Elnök: Hogy a zátonyon átmehessünk a határozati javaslatban a következő módosítást indítványozza: „*kijelentjük, hogy a Sulchan Aruch alapján állva a béke és az egység kedvéért megadunk minden garanciát arra nézve, hogy a belső szervezetek és a tradíciók megbolygatása nélkül óhajtjuk kiépíteni az egységes autonómiát.*”

Viharos tapssal fogadták ezt az elnöki kijelentést.

Mezei Mór dr.: Ugy érzi, hogy az elnök nyilatkozata után az ő felszólalása tulajdonképpen felesleges, de talán mégse árt, ha a kérdést más oldalról világítja meg. Akik követelik, hogy a Sulchan Aruchra való helyezkedés külön kifejezésre jusson, nyitott kaput

döngetnek. Soha senkise állította azt, hogy *van zsidóság, amely nem a Sulchan Aruch alapján áll.* A kongresszusi szervezeten belül egy hitközség sincs, amely statutumában azt mondaná, hogy nem áll ezen az alapon. Ha a kongresszus mégis tartózkodott attól, hogy ezt kifejezetten deklarálja, annak az volt az oka, hogy ilyen deklarációt fölöslegesnek tartott. Se 68-ban nem volt, de most sincs olyan reformáló irányzat, de olyant meg se tűrnénk, amely a zsidóságot megbontani igyekeznék. A kongresszus nem nyilatkozott a Sulchan Aruchról, az igaz, de nem is tehetette. Ezt csak egy színhedriális testület tehetné illetékesen, a kongresszus pedig nem volt az és nem volt arra ingerenciája, hogy vallási ügyekben döntsön. De óvatossági szempontból és éppen a Sulchan Aruch tekintélyének megvédése miatt, nem tartották szükségesnek, hogy erre kitérjenek. Ha a kongresszus kimondta volna, hogy a Sulchan Aruch alapján áll, precedenst alkotván ezzel a vallásügyekbe való beavatkozásra, akkor egy más kongresszus az ellenkezőt jelenthette volna ki. Ez a történeti igazság. Ha azonban azt gondolják, hogy a béke kedvéért most mégis ilyen nyilatkozatot tegyünk, mert ez megnyugtatólag hatna, hát ő ettől nem zárkózik el. Sőt ő még tovább is megy. A maga részéről nem lát semmi nehézséget arra nézve, hogy ez a statutumokban is fölvétessék. (Frenetikus taps és éljenzés.) Ilyen nyilatkozat nem irritálná a községi szervezeteket. Lehetünk egységesek a keretben, lehetnek az adminisztráció és jogállásunk kifejezésére közös közlegeink, de egyházi dolgokban minden hitközség a maga útján haladhat. Sulchan Aruch-kérdés — ismételten hangsúlyozza — nincs, mert azt *valamennyien* elismerjük. A hatásköröket azonban el kell választani, ami a szakbizottságokra tartozik, azt most a százasbizottság nem intézheti el. Az egységes alapjainak megjelölésére a bizottsági javaslatok alapján a nagygyűlés lesz hivatott. Mi most legfőlebb azt követelhetjük, hogy a javaslatban is benne legyen a Sulchan Aruchra való utalás. Az elnöki módosítás most már ezt is lehetővé tette. (Éljenzés.)

Szózat vagy deklaráció.

A Sulchan Aruch körül keletkezett vita befejezettnek látszott. Szinte ünnepélyes hangulat borult a gyűlésre és szemelláthatóan észrevehettük, hogy a gyűlés konzervatív árnyalata is az eddigi, pesszimiztikus tartózkodásából derűs bizakodásba csapott át. Ennek a hangulatváltozásnak legelsőbbben a székesfehérváriak tudós rabbija adott kifejezést.

Steinherz Jakab dr.: Sokan pesszimiztikusan ítélik meg a mai összejövetelnek várható eredményét. Bizonyára nincs igazuk, bárha kétségtelen, hogy erős harcok előtt állunk. Hiába tisztáztuk itt az eszméket, ellenfeleink azért meg fognak maradni a taktikájuk mellett. Harcolni fognak az eddigi eszközökkel és akik ismerik a dialektikájukat, a logikájukat, a stílusukat, tudhatják, hogy erről az oldalról nem sok jót várhatunk. Ezzel szemben mink csak egyet tehetünk: minden lehető módon a siker reményét kell az országban felkeltenünk. Határozza el a százas-bizottság, hogy a magyar zsidósághoz Szózatot intéz és ebben objektív alapon a mozgalom célját, irányait és történetét ismertessük. Jelöljük meg a kiépítendő egységeség irányelveit abban a szellemben, ahogy azt többször, de legvilágosabban utolsó számában ismertette az *Egyenlőség*. Két szervezet, de egységes autonómia. Ezt az orthodoxok is elfogadják, mert ez garantálja legjobban belső fejlődésük érintetlenségét. A hitéleti egyesülés a mai viszonyok között szinte lehetetlen. Olyan lehetőségekre kell tehát fel-

építeniünk a leendő közösséget, amelyek a különböző árnyalatok vallásosságát nem érintik. Nem kergetünk utópiákat, ha az érintkezési pontokat ezen a reális alapon keressük.

Klein József dr.: Hálás köszönetet mond az elnöknek, aki bölcs módosításával áthidalta az ellentéteket. Az is nagy eredmény, hogy a további együttműködésre a közös alapot megtaláltuk, ám neki mégis aggodalmi vannak. Az orthodox vezetőség bizonyára igyekezni fog éket verni az itt kialakult egységes hangulatba és szóló fél, hogy sokan az ő hatása alatt maradnak. Azért véli szükségesnek, hogy itt olyan deklaráció tétessék, amely minden szándékos félremagyarázást lehetetlenné tenne. E nélkül a nyilatkozat nélkül szét ne menjünk, mert ennek rettenetes következményei lehetnének. Igaz, hogy ez a kérdés nem ide tartozik és a szakbizottságok feladata megállapítani az egyesülés alapjait. Ismétli, a maga részéről a legnagyobb bizalommal néz a mozgalom sikere elé. Ha a bizottság a Szózat kibocsátását ellenzi, ebben is megnyugszik, mert az a módosítás, amit az Elnök ajánlott, szelleme szerint azonos azzal a szózattal, amit kibocsátani indítványozott. Okos és hasznos dolog volt, hogy ezt a nagy szót kimondtuk. Le kellett szögezni az igazságot, hogy ellenfeleink mást ne mondhassanak.

Burger D. József: A kérdést elintézettnak tekinti. Kéri az elnököt, rendelje el a szakbizottságok választását. Erre vonatkozóan azt az óhaját fejezi ki, hogy e bizottságokba valóban hozzáértő embereket válasszanak, olyanokat, akik a zsidó hitközségi élettel hivatásukból kifolyóan is, foglalkoznak. Elsősorban tehát rabbikat, jegyzőket és más hitközségi alkalmazottakat. Továbbá ügyeljünk arra, hogy olyan városokból válasszunk a szakbizottságok tagjait, ahol kétféle hitközség van.

Lebovits József: A két felekezet tévtanát a párt-szenvedély szülte. Elismeri, hogy itt az ellentéteket kiegyenlítettük, de ez még nem elég. Nem magunkat kell megnyugtani, hiszen mi a céljaink felől tisztában vagyunk, de meg kell nyugtatni azokat, akik a tévtan hatása alatt állanak. Ezt szónoklatokkal bajosan tudjuk elérni. Az egyetlen remédium az, hogy a látható különbségeket elimináljuk.

Nemess Zsigmond dr. orsz. képvis.: Szívesen hallgatja a sok szép és tudós beszédet, mert ezekből végre tanulni lehet. Jók ezek azért is, mert az eszmék tisztázására vezetnek. Ha most, laikus létére, a tudós vitába beavatkozik, annak főleg az az oka, mert annak a hitközségnek az elnöke, amely a tradíciós hitélet tekintetében az elfogultak előtt meglehetősen kis hitelt élvez, úgy gondolja hát, hogy nem lehet egészen közömbös, ha a maga és a magához hasonló felfogását interpretálja. Bevallja, hogy az eddigi vita teológiai súlyát mérlegelni teljességgel képtelen. Nem tudja, mi a Sulchan Aruch a rituálék szabályozása tekintetéből. Csak annyit tud róla, amit az Egyenlőség utolsó számának igen bölcs vezércikkében olvasott és hogy az döntő súlylyal helyezkedik el a konzervatív felfogásban, azt is onnan tudja. Mindenesetre igaznak veszi, hogy a Sulchan Aruch szabályozó tekintélye súlyos és megtámadhatatlan. Igaznak veszi azt is, hogy ezt a meggyőződést világosan körvonalazni kell, mert ennek mellőzése az országban pesszimisztikus hangulatot keltene. Ez igazán veszedelmes volna, de még veszedelmesebb volna, ha a pesszimisztikus hangulat már itt verne gyökeret. Hát, tisztelt uraim, így ne menjünk el. Se kétféle felfogással, se kétféle céllal, de még kétféle hangulattal se távozhattunk ebből a teremből. Egy cél felé törekszünk és hogy ilyen a törekvésünk, azt hinnünk kell. És azért, hogy az ellentétnek a feltevését is lehetetlenné tegye, a

maga részéről kijelenti, hogy a haladó zsidóság is a tradíció alapján áll. Éppen az aradi zsidóság nevében meri ezt kategorikusan kijelenteni. Bárha nem teológus, mégis úgy véli, hogy eltérő nuanszok a rituálék gyakorlatában nem érintik és nem változtatják meg ezt az alapot, különösen nem ott, ahol a zsidóság megbonthatatlan egységét fejezi ki. Mindegy az, hol, milyen ritust követnek a hitközségek, de hogy az eltérések dacára is egyek, azt büszkén hirdetik. De ne is kényszerítsünk senkire se lelkiismeretbeli egyformaságot. Ha becses nekünk a magunk hitélete, tisztelni kell a másokét is. Minden hitközség úgy építi ki belső institúcióját, ahogy ő akarja. Az egységesítésnek is csak ez lehet a főirányelve. Mi az orthodoxia intézményeit megbolygatni nem fogjuk. A béke és az egység eszméje ebben a princípiumban kulminál. A zsidóságot egynek tudjuk és egységesnek akarjuk. Hadd széledjen széjjel az országban a hír, hogy még az aradi „posejiszroel” is egynek akarja a zsidóságot. És nagynak is akarja tudni ezt a zsidóságot, egy kulturában összeforrottnak. Ennek a felekezetnek, amely annyi kiválósággal büszkélkedik, egy töredéke se legyen, amely a többinél visszamaradottabb. Az egység nem azért kell, hogy meglevő institúciókat leromboljunk, hanem azért, hogy a kulturát oda is elplántálhassuk, ahol még nincsen gyökere. Nekem jogom van hozzá, hogy minden zsidót kulturailag érettnék óhajtsam. Abban a pillanatban, amikor az orthodoxiát felvilágosítjuk, hogy a ritusukhoz a világért hozzá nem nyulunk, de megadunk minden módot arra, hogy a zsidók maradiságát az ő érdekükben is megszüntessük, akkor logikusan az eddigi elutasító álláspontjukon meg nem maradhatnak. Hát ezt hirdessük, uraim. Hirdessük, hogy egyek vagyunk. (Hosszantartó éljenzés)

Székely Albert dr. a vita bezárását kéri.

Freund József: Mindnyájan tudjuk, hogy a felekezet javát akarjuk. Most már ne beszéljünk, hanem cselekedjünk.

Grosz Péter felvilágosítást kér az elnöktől, a Sulchan Aruchra vonatkozó módosítását hogyan kell értelmezni.

Az **elnök** megadja a kért felvilágosítást és a határozati javaslatot szavazás alá bocsátja.

Nagyecseri Kanitz Dezső: Ma azért jöttünk össze, hogy a további teendők felett megállapodjunk. A legnagyobb tisztelettel viseltetek a Sulchan Aruch iránt, de az iránta való állásfoglalás nincsen a napirenden és így erről most ne vitatkozzunk. Ez a kérdés a szakbizottságok elé való. Ha vitatkozni fogunk, akkor ma semmit se végezhetünk. Kéri az elnököt, ragaszkodjék a napirendhez és ne engedje meg az eltéréseket.

A százasbizottság a határozati javaslatot az **elnöki módosítással egyhangulag és nagy lelkesedéssel elfogadta.**

Elnök: Jordán Sándor dr. indítványának második részére, amely a hitközségek szövetkezésére vonatkozott, tüzi ki a szavazást.

Jordán Sándor dr. indítványát visszavonja, de fentartja magának a jogot, hogy a bizottságban felujtsa.

Elnök elrendeli a bizottságok megválasztását. A bizottságok így alakultak meg:

Autonómiai bizottság.

Elnökök: **Mezey Mór dr.**, Budapest.

Bakonyi Samu dr. orsz. képvis., Debrecen.

Tagjai: **Rosenberg Gyula** orsz. képviselő, Budapest.

Jánosi Engel József, Pécs.

Vázsonyi Vilmos orsz. képviselő, Budapest.

Baumgarten Izidor dr. kuriai tanácselnök, Budapest.

Bacher Vilmos dr. szemináriumi rektor, Budapest.

Bánóczi József dr. egyetemi tanár, Budapest.

Sándor Pál orsz. képviselő, Budapest.
 Singer Zsigmond dr. főszerkesztő, Budapest.
 Stiller Mór dr., Budapest.
 Szabolcsi Miksa szerkesztő, Budapest.
 Löw Immanuel dr., Szeged.
 Lippe Vilmos dr., Szolnok.
 Révész Béla, Vác.
 Nagyecseri Kánitz Dezső, Eger.
 Klein Mór dr., Nagybecskerek.
 Hevesi Simon dr., Budapest.
 Singer Bernát dr., Szabadka.
 Révész Dezső dr., Balassagyarmat.
 Szilágyi Mór, Balassagyarmat.
 Szabolcsi Izidor dr., Budapest.
 Gutfreund Sámuel dr., Debrecen.
 Neumann József dr., Sepsiszentgyörgy.
 Wertheim Ármin, Székesfehérvár.
 Pfeiffer Fülöp, Győr.
 Freund József, Óbecse.
 Adler Illés dr., Budapest.
 Dózsa Sámuel dr., Makó.
 Klein József dr., Kassa.
 Burger József, Debrecen.
 Diamant Samu, Nagyszombat.
 Himmler Sándor dr., Ipolyság.
 Neumann Ede dr., Nagykanizsa.
 Fodor Mór, Székesfehérvár.
 Székely Albert, S.-A.-Ujhely.
 Setét Sándor dr., Eger.
 Venetianer Lajos dr., Budapest.
 Rottmann Árpád, Zenta.
 Hirsch Ignác, Tolnátamási.
 Kiss Arnold dr., Buda.
 Diamant Mór dr., Trencsén.

Ügyrendi bizottság.

Elnökök: *Várhelyi Rósa Izsó* dr. kir. tanácsos, Szeged.
Bakonyi Samu dr. orsz. képviselő, Debrecen.

Tagjai: Nagyecseri Kánitz Dezső, Eger.
 Mayer Ödön orsz. képviselő, Budapest.
 Nemess Zsigmond dr. orsz. képviselő, Arad.
 Ujpesti Wolfner Tivadar, Budapest.
 Mucsinyi Wohl Rumi Adolf, Losonc.
 Klein Adolf dr., Szabadka.
 Adorján Ármin, Nagyvárad.
 Klauber Frigyes, Eger.
 Némethy Bertalan, S.-A.-Ujhely.
 Hajnal József dr. Szabadka.
 Halász László dr., Cegléd.
 Szabolcsi Miksa, Budapest.
 Singer Gyula, Szabadka.
 Révész Dezső, Balassagyarmat.
 Kahan Nisson dr., Budapest.
 Dömény Lajos dr., Budapest.
 Ardó Sándor dr., Aranyosmaróth.
 Wollák Rezső dr., Csáktornya.
 Bruck dr., Baja.
 Lemberger Ármin dr., Baja.
 Lippe Vilmos, Szolnok.
 Vermess József dr., Ipolyság.

Gazdasági bizottság.

Elnökök: *báró Guttmann Vilmos*, Nagykanizsa.
Klein Adolf dr., Szabadka.

Tagjai: Adler Lajos hitközségi elnök, Budapest.
 Winterberg Gyula udv. tanácsos, Budapest.
 Breitner L. Zsigmond udv. tanácsos, Budapest.
 Csepeli Weisz Manfréd, Budapest.

Nagypeéli Sterenthal Salamon, Temesvár.
 Ehrlich G. Gusztáv, Budapest.
 Grauer Vilmos dr., Budapest.
 Lederer Sándor dr., Budapest.
 Grünbaum Miksa, Budapest.
 Horváth Sándor, Budapest.
 Kohn Arnold, Budapest.
 Sándor Pál orsz. képviselő, Budapest.
 Fancsikai Schwarcz Ferenc, Nagyvárad.
 Mucsinyi Wohl Rumi Adolf, Losonc.
 Grünhut Henrik, Nagykanizsa.
 Csengeri Mayer Károly, Szatmár.
 Gencsi Samu dr., Miskolc.
 Schwarcz Jenő, Bártfa.
 Weisz Jenő, Baranya-Mágócs.
 Reisz Simon, Békéscsaba.
 Weisz Ármin, Békés.
 Hufeisen Alajos, Csacza.
 Bruck Hermann, Csongrád.
 Nemes Wertheim Ármin, Székesfehérvár.
 Freund József, Óbecse.
 Weil Adolf dr., Pancsova.
 Stern József dr., Óbuda.
 Halász Frigyes dr., Budapest.
 Anisfeld Sándor, Hódmezővásárhely.
 Halász László dr., Cegléd.
 Váradi Zsigmond, Körmöcbánya.
 Wildmann Adolf, Körmöcbánya.
 Vas Károly, Szeged.
 Leopold Kornél, Szekszárd.
 Grünfeld Jakab, Székesfehérvár.
 Frommer Ignác dr., Léva.
 Rapoch Gyula, Nagykanizsa.
 Neumann Ede, Arad.
 Székely Albert, Sátoraljaujhely.
 Vermes dr., Ipolyság.

Propaganda-bizottság.

Elnökök: *Szabolcsi Miksa*, Budapest.
Klein Adolf dr., Szabadka.

Tagjai: Iovag Schweitzer Ede altábornagy, Budapest.
 Diamant Samu, Nagyszombat.
 Winterberg Gyula udvari tanácsos, Budapest.
 Singer Zsigmond dr. főszerk., a főrendiház tagja, Bpest.
 Brody Lajos dr. főszerkesztő, udv. tanácsos, Budapest.
 Fancsikai Schwarz Ferenc, Nagyvárad.
 Ágai Adolf, író, Budapest.
 Csengeri Mayer Károly, Szatmár.
 Nagyecseri Kánitz Dezső, Eger.
 Grauer Vilmos dr., Budapest.
 Hevesi Simon dr., rabbi, Budapest.
 Adler Illés dr., rabbi, Budapest.
 Fleischmann Sándor dr., Budapest.
 Neumann Ede dr., rabbi, Nagykanizsa.
 Hajdu Miklós dr., Budapest.
 Gencsi Samu dr., Miskolc.
 Mandel Dezső, Nyírbátor.
 Rossinger Lajos, Debrecen.
 Burger József, Debrecen.
 Vészi József, ny. miniszteri tanácsos, Budapest.
 Komáromi Sándor, Budapest.
 Szabolcsi Lajos dr., Budapest.
 Bettelheim Soma szerkesztő, Pozsony.
 Schäfer Zsigmond dr., Budapest.
 Flesch Ármin dr., rabbi, Mohács.
 Singer Bernát dr., rabbi, Szabadka.
 Kiss Arnold dr., rabbi, Buda
 Sulzbeck Henrik, Sárvár.

Székely Albert dr., Sátorajauhely.
 Grosz Péter rabbi, Körösbökeny.
 Beregi Benjámin, Budapest.
 Tandlicht Mór, Besztercebánya.
 Adler Vilmos dr., Hatvan.
 Klauber Frigyes, Eger.
 Klein Mór dr., Nagybecskerek.
 Weinberger Zsigmond.
 Weisz Béla dr., Kassa.
 Kátser Henrik, Trencsén.
 Funk dr. rabbi, Pozsony.
 Steiner Mór, Rohonc.
 Dénes Jakab, Körösbökeny.
 Gut Jenő dr., Érsekújvár.
 Weil Adolf dr., Pancsova.
 Löwy Mór, Igló.
 Feldmann József dr., Cegléd.
 Schneller Károly, Losonc.
 Lebovics József, rabbi, Mágócs.
 Wollák Rezső dr., Csáktornya.
 Himmler Sándor dr., Ipolyság.
 Mezey Sándor dr., Budapest.
 Kohn Bernát, Mosony.
 Gutlohn Henrik dr., Rozsnyó.
 Breuer Soma rabbi, Nagykáta.
 Kümmelheim Ármin, Temesvár.
 Fodor Mór, Székesfehérvár.

Végrehajtó-bizottság.

Elnökök: *Székely Ferenc*, udvari tanácsos, Budapest.
Mucsinyi Wohl Rumi Adolf, Losonc.
 Társelnökök: *Winterberg Gyula*, udv. tanácsos, Budapest.
Stiller Mór dr., Budapest.

Tagjai: Adler Lajos, a pesti izr. hitközség elnöke.
 Báró Hatvany József, Budapest.
 Nagypeéli Sternthal Salamon, Temesvár.
 Báró Kohner Adolf, Budapest.
 Rosenberg Gyula orsz. képviselő, Budapest.
 Csepeli Weisz Manfréd, Budapest.
 Breitner L. Zsigmond udvari tanácsos, Budapest.
 Ormódi Ormódy Vilmos főrend, Budapest.
 Báró Madarassy-Beck Gyula.
 Halász Frigyes dr., Budapest.
 Hofmeister Ignác, Halas.
 Bartha Antal dr., Szabadka.
 Stiller Bertalan dr., Budapest.
 Báró Herzog Mór Lipót, Budapest.
 Singer József dr., Liptószentmiklós.
 Guth Jenő dr., Érsekújvár.
 Kertész Ede, Beregszász.
 Donáth Manó, Trencsén.
 Ollop Mór, Nagykanizsa.
 Boschán Gyula, Zalaegerszeg.
 Révész Jenő, Balassagyarmat.
 Setét Sándor dr., Eger.
 Vermes József dr., Ipolyság.
 Báró Dirsztay Béla, Budapest.
 Adler Gyula, Budapest.
 Lorber Adolf dr., Igló.

Ennek a bizottságnak tagjai ezenkívül az összes bizottságok elnökei.

Központi iroda.

A százasbizottság ezután elhatározta, hogy Budapesten a mozgalom adminisztrációs munkájának teljesítésére központi irodát szervez és fentartására autonómiai alapot létesít. Most az indítványok felolvasására került a sor.

Az ülés bezárása.

Klein Adolf dr. lelkes beszéd keretében a pesszimizmussal szemben annak a meggyőződésének ad kifejezést,

hogy a mozgalom már a közel jövőben győzni fog. Tények alapján állítja ezt. A nagy tömegek lelkesedéssel üdvözölték az akciót és mondhatja, hogy a tulsó táborban épp úgy érzik a mostani állapotok tarthatatlanságát, mint közöttünk. A hivatalos fórumok eddigi rideg tartózkodása is meg fog enyhülni, ha tapasztalni fogják, hogy hatalmas cselekvésre mozdultak meg a százezernyi tömegek. Kéri a bizottság tagjait, ne nyomják el indokolatlan sötétlétással a bizakodásukat, hanem nézzenek reménnyel a mozgalom sikere elé. Köszöni *Székely Ferenc* elnöknek, hogy felszólalásaiban éppen ezt a megrendíthetetlen optimizmust juttatta gyönyörű kifejezésre.

Sulczbek Henrik: Indítványozza a propaganda-bizottságnak oly módon való kiegészítését, hogy abban, lehetőleg minden vidék képviselve legyen. Továbbá annak a kimondását kéri, hogy a propaganda-bizottság tagjai időnként szálljanak ki olyan városokban, ahol orthodox hitközségek vannak.

Az indítványt elfogadják.

Kelemen Adolf dr. lendületes beszédben megköszönte az elnök odaadó buzgalmát és a mozgalom további munkájára az isten áldását kéri.

Székely Ferenc elnök megköszöni a meleg felszólalást. Még csak azt akarja mondani, hogy a mai ülés eredményét senki le nem kicsinyelheti. Mikor egy ilyen nagyszabású mozgalom hivatalos segítség nélkül ilyen arányokra tudott nőni, akkor az olyan belső erővel rendelkezik, amelyeknek előbb-utóbb győzni kell. A februári értekezlet egy nagyszerű manifesztációnak szolgált keretül, ami ma történt, az már több, mint egy manifesztáció. A kishitűsége nincsen okunk. Erősen és komolyan hiszi, hogy célt érünk. Az ülést berekeszti.

Városok népessége.

A Magyar városok statisztikai évkönyvében egybefoglalva találjuk a 27 törvényhatósági jogu és a 111 rendezett tanácsu magyar város népességére vonatkozó adatokat. Az 1910. évi népszámlálás érészbeli adatait még nem dolgozta föl, de az előző népszámlálás, az 1900. éviére vonatkozó, is érdekesek. Különösen érdekesek pedig azért, mert kétségbevonhatatlanul megállapítható belőlük, hogy a zsidóhitűek már az előző népszámlálást megelőző időben is a tulajdonképpeni kulturális központok felé vonzódtak, ahol nemcsak a műveltség forrásait találták meg, hanem a közgazdasági életnek, a fejlődésnek, a haladásnak, a nemzeti jólét kialakulásának tényezői lehettek. De nem kevésbé érdekesek ezek az adatok azért, mert köztudomásu, hogy a magyar zsidóságnak haladó része, vagyis azok, akik kongresszusi vagy statusquo alapon szervezkedett zsidó hitközségek tagjai, tulnyomó nagy részben éppen a városokban találhatók és így fogalmat adhatnak arról is, hogy mennyiben igazolható a tényekkel az az állítás, amit az orthodox zsidóság vezetői minden egyes meg- vagy meg nem felelő alkalomkor büszkén vallanak, hogy t. i. a magyar zsidóság kétharmadrésze az orthodox szervezet hozzátartozója.

Az ország összes lakossága 1900-ban, mint tudjuk, 16.838,255 volt. Közte zsidóhitű 826,222. Az összes népességből 1.912,240, vagyis 11·3% a 27 törvényhatósági jogu és 1.362,904, vagyis kerek 8% a 111 rendezett tanácsu város lakója volt. A zsidóhitűek közül ellenben 284,897, vagyis 34·4% huzódott a 27 törvényhatósági jogu városba, 120,245, vagyis 14·5% pedig a

111 rendezett tanácsu városba. Az utóbbi tételekből egyébként az is megállapítható, hogy a zsidóhitűek közül 405,122, vagyis az egész magyar zsidóságnak majdnem a fele, 48·9⁰/₀ lakik a városokban. Eszerint tehát az ország többi részében 421,110 zsidóhitű lakik, ami e részek összes lakosságának csak 3·1⁰/₀-a, holott az országos átlag 4·9⁰/₀. De ha a 10,000-nél több lakossal bíró községek zsidóhitű lakosságát is külön vennők — ily község 61 van az országban, de az ezek lakosságának felekezeti elosztódását feltüntető adatok ez idő szerint nem állanak rendelkezésünkre — akkor kiderülne, hogy a zsidóhitűek arányszáma a törvényhatósági jogu és a rendezett tanácsu városok, valamint a 10,000-nél több lakossal bíró községek zsidó lakosságának le-számításával, a többi országrészben, az összlakossághoz viszonyítva, 3·1⁰/₀ sincs.

A zsidóhitűek eloszlása a törvényhatósági jogu és a rendezett tanácsu városokban, az 1900. évi népszámlálás szerint, a következő:

I. Törvényhatósági jogu városok

	Zsidóhitűek	Összlakosság
Selmec- és Bélabánya	527	16375
Pozsony	7110	65867
Pécs	3973	43982
Székesfehérvár	2788	32167
Győr	3317	28989
Komárom	2296	19996
Sopron	2440	33478
Baja	2212	20361
Szabadka	3024	82122
Ujvidék	2079	29206
Zombor	882	29609
Hódmezővásárhely	1570	60883
Szeged	5863	102991
Budapest	186047	791748
Kecskemét	1678	57812
Kassa	5276	40102
Miskolc	8551	43096
Nagy-Váradi	12294	50177
Debrecen	6192	75006
Szatmár-Németi	5287	26881
Arad	6086	56260
Temesvár	5916	53033
Versec	878	25199
Pancsova	751	19044
Kolozsvár	4730	49295
Marosvásárhely	1658	19522
Fiume	1172	38955
	284897	1912246

II. Rendezett tanácsu városok

Körmöcbánya	290	4306
Léva	1259	8488
Ujbánya	75	4603
Esztergom	941	17909
Korpona	96	3963
Rózsáhegy	693	8198
Losonc	1990	9530
Ersekújvár	1504	13385
Nyitra	3674	15169
Szokolca	228	4932
Bazin	353	4899
Modor	170	5279
Nagyszombat	1715	13181
Szentgyörgy	228	3456
Trencsén	1275	7011
Besztercebánya	1025	9264
Zólyom	584	7173
Kaposvár	2771	18218
Kismarton	140	3067
Ruszt	26	9609
Szekszárd	801	13895
Kőszeg	243	7930
Szombathely	2635	24751
Pápa	3238	17426
Veszprém	1586	14114
Nagykanizsa	3653	23978
Zalaegerszeg	1333	9782
Magyarakanizsa	375	16532
Zenta	1264	28588

	Zsidóhitűek	Összlakosság
Szentes	945	31308
Breznóbánya	172	3942
Eger	2642	25893
Gyöngyös	1974	16442
Jászberény	941	26791
Karcag	886	20896
Kisujszállás	525	13224
Mezőtúr	836	25383
Szolnok	1952	25379
Turkeve	338	13797
Cegléd	913	30106
Kiskunfélegyháza	1018	33408
Kiskunhalas	603	19866
Nagykőrös	729	26638
Szentendre	221	4822
Ujpest	7331	41858
Vác	1875	16808
Beregszász	2770	9629
Munkács	6567	14416
Dobsina	110	5115
Jolsva	165	2790
Nagyróce	100	1812
Rimaszombat	595	5849
Rozsnyó	384	5198
Bártfa	1715	6102
Eperjes	2106	14447
Kisszeben	392	3257
Gölnicbánya	92	4093
Igló	620	9301
Késmárk	907	5606
Leibicz	63	2803
Lőcse	709	7866
Ólubló	250	1977
Poprád	202	1530
Szepesbela	141	2623
Szepesolaszi	139	2666
Szepesváralja	294	3024
Ungvár	4560	14723
Sátoraljaiújhegy	4784	16886
Gyula	791	22446
Hajduböszörmény	797	25070
Hajdunánás	768	15884
Hajduszentmihály	538	15451
Máramarossziget	6375	17445
Nyíregyháza	3008	33088
Felsőbánya	142	4584
Nagybánya	963	11183
Nagykároly	2139	15382
Szilágysomlyó	941	5658
Zilah	317	7639
Makó	1642	33722
Karánsebes	380	6497
Lugos	1622	16126
Fehértemplom	243	10849
Nagybecskerek	1335	26407
Nagykikinda	777	24843
Abrudbánya	36	3341
Gyulafehérvár	1647	11507
Nagyenyed	282	7494
Vizakna	10	3920
Besztercze	1316	12081
Brassó	1198	36646
Csikszereda	160	2858
Gyergyószentmiklós	177	7028
Fogarás	474	6457
Kézdivásárhely	87	5638
Sepsiszentgyörgy	291	7131
Déva	592	7089
Hátszeg	213	2367
Szászváros	207	6934
Vajdahunyad	149	4419
Erzsébetváros	116	3903
Kolozs	42	3767
Szászrégen	449	6552
Medgyes	356	7954
Segesvár	179	10868
Nagyszeben	874	29577
Szászsebes	109	7770
Dés	1840	9888
Szamosújvár	416	6363
Torda	326	12117
Székelyújhely	170	8045
	120245	1362904

Ha már most külön vesszük azokat a városokat, — törvényhatósági joggal felruházottakat és rendezett tanácsukat, — amelyek a közös autonómia ügyében február hó 20-ikán Budapesten tartott értekezleten képviseltették magukat, akkor azt látjuk, hogy ezekben 350,088 zsidóhitű lakik. Ez kitűnik a következőkből:

Arad	6086	Nyitra	3674
Budapest	186047	Nagyszombat	1715
Brassó	1198	Nagykikinda	777
Besztercebánya	1025	Nagybecskerek	1335
Baja	2212	Nagyvárad	12294
Breznóbánya	172	Nagykanizsa	3653
Cegléd	913	Pancsova	751
Déva	592	Pozsony	7110
Debrecen	6192	Pécs	3973
Érsekújvár	1504	Rózsáhegy	693
Eperjes	2106	Rozsnyó	384
Eger	2642	Sátorajauhely	4784
Győr	3317	Sepsiszentgyörgy	291
Gyöngyös	1974	Sopron	2440
Gyulafehérvár	1647	Selmecbánya	527
Hódmezővásárhely	1570	Szombathely	2635
Jászberény	941	Szentes	945
Karánsebes	380	Szatmár	5287
Kőszeg	243	Szolnok	3024
Kaposvár	2771	Székesfehérvár	2788
Komárom	2296	Szégszárd	801
Kolozsvár	4730	Szeged	5863
Kiskunhalas	603	Szentedre	221
Kecskemét	1978	Szolnok	1952
Kassa	5276	Szászváros	207
Körmöcbánya	290	Trencsén	1275
Lugos	1622	Temesvár	5916
Losonc	1990	Turkeve	338
Léva	1259	Ujvidék	2079
Lőcse	709	Újpest	7331
Makó	1642	Veszprém	1586
Marosvásárhely	1658	Zalaegerszeg	1333
Magyarakanizsa	375	Zólyom	584
Miskolc	8551	Zenta	1264
Nyiregyháza	3008		350088
Nagykároly	2139		

Az itt felsorolt 70 városban, melyeknek zsidóhitű lakossága a február 20-iki autonómiai értekezleten magát képviseltette, 350,088 zsidóhitű lakos van, ami a magyar zsidóságnak több mint 42%-a. Nehogy intencióink félremagyarázására adjunk okot, sietünk megjegyezni, hogy e városok egynémelyikében oly orthodox hitközségek is vannak, amelyek nem képviseltették magukat, sőt azt is elismerjük, hogy Kolozsvárt, Nyitrán, Nagykárolyban, Nagyváradon, Sátorajauhelyen az orth. zsidóság a többség. De ha az itt felsorolt összes városok azon orthodox községeire, melyek magukat nem képviseltették, mintegy 40,000 főnyi lélekszámot leütünk — akkor is azt látjuk, hogy csak az itt felsorolt városokból is 310,000 zsidóhitű lakos küldötte el képviselőit. Csakhogy a február 20-iki értekezleten 245 város vagy politikai község egyik vagy másik zsidó hitközsége képviseltette magát, tehát még 176 oly község zsidósága, amelyeknek egyenként és átlagban, keveset számítva, legalább 300 zsidóhitű lakosa van. Ezt annál inkább állíthatjuk, mert az ezen csoportba tartozó községek közül 10,000-nél nagyobb összlakossága van: Abonynak, Adának, Balassagyarmatnak, Békéscsabának, Budafoknak, Békésgyulának, Csongrádnak, Endrődnek, Gyomának, Hatvannak, Jászárokszállásnak, Kalocsának, Kispesztnek, Kiskunmajsának, Mohácsnak, Moholnak, Monornak, Mindszentnek, Nagyszalontának, Nagyszentmiklósnak, Óbecsének, Orosházának, Paksnak, Soroksárnak, Szarvasnak, Törökszentmiklósnak, tehát 26-nak. A 176 község egyenként 300 zsidóhitű lakossal 52,800 zsidóhitű lakost jelent, úgy, hogy ha azt a pár kis orthodox községet, melyek e politikai községekben is fennállanak, leszámítjuk, még mindig legalább 50,000 oly zsidóval kell számolnunk,

akik a febr. 20-iki értekezleten szintén képviseltették magukat. Eszerint tehát a képviselet legalább 360,000 hitfelülnkre, vagyis a magyar zsidóság 43·5%-ára terjedt ki. Ez oly szám és oly arány, amelynek súlya, nyomatéka félre nem ismerhető és amelynek tekintélye mellett a legjobb kilátások reményével lehet akciót kezdeményezni, vezetni és diadalra vinni.

De azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az országban nemcsak az a 245 hitközség van, amely a febr. 20-iki értekezleten képviseltette magát, hanem mivel a magyar zsidóság 560 anya- és 1718 fiókhitközségben szervezkedett, még egy csomó oly hitközséggel kell számot vetni, amely a febr. 20-iki értekezlet álláspontját és céljait magáévá tette, de ezt képviseltetés útján — egy vagy más okból — kifejezésre juttatni módja nem volt. Nem az orthodox-jellegű hitközségekre célunk itt, bár nyilván olyanok is akadnak, hanem talán joggal föltételezzük, hogy a 179 kongresszusi és 64 statusquo anyahitközség, valamint a 320 kongresszusi és 126 statusquo fiókhitközség közt egyetlenegy sincs, amely a közös autonómiát ellenezné, vagy a magyar zsidóság egységét tagadná. Eszerint tehát, tekintettel arra, hogy a febr. 20-iki értekezleten képviselt községek közül csak 215 volt kongresszusi, ill. statusquo alapon álló és tekintettel arra, hogy ezek közt is akadt mintegy 20—30 fiókhitközség: — még mintegy 60 anya- és mintegy 410 oly fiókhitközség zsidóságát kell a közös autonómia megszerzésére irányuló mozgalom hívének tekintenünk, amelyeknek tagjai kongresszusi, illetve statusquo alapon szervezkedtek. Ez pedig, bármily csekélyre taksáljuk is a szóbanforgó 60 anya- és 410 fiókhitközség átlagos taglétszámát (az anyahitközségeket 500, a fiókokét 100—120 tagra) 70—80,000 további hívet jelenti a közös autonómiai mozgalomnak. Ugy, hogy eszerint egyáltalán nem lépünk túl a valószínűség vagy a tényleges állapotok határát, ha azt állítjuk, hogy az 1900. évi népszámlálás szerint 430—440,000 tagja van azoknak a zsidó hitközségeknek, amelyek a közös autonómiai mozgalom híveinek vallják magukat, vagy annak tekinthetők. Ez pedig a magyar zsidóságnak 52, ill. 53%-a, tehát evidens többsége.

Evvel szemben, amennyiben a magyar zsidóság 1900. óta szaporodott, még az sem állítható, hogy az arány visszafejlődött volna. Nem állítható pedig ez azért, mert az idő nem az orthodoxok számszerű fejlődését, hanem, ellenkezőleg, a haladó irányuak gyarapodását mozditja elő. Az orthodox községek tagjainak gyermekei modern kenyérkeresetek után látnak és a kultura gócpontjait keresik föl, sőt a legiöbbsnyire kisebb politikai községekben alakult orthodox hitközségek tagjai is kénytelenek a gazdasági alakulások folytán a városokba szivárogni, ahol orthodox jellegük lefoszlik. Ha már most emellett számba vesszük azt, hogy 1900—1910. közt a törvényhatósági jogu városok összlakossága 18, a rendezett tanácsuké 12 és a 10,000-nél több lakossal bíró községeké 16%-kal szaporodott (az összlakosság szaporodási aránya országos átlagban csak 8·1%) és nem hagyjuk figyelmen kívül azt, hogy a magyar zsidóság éppen ezekben atulnyomóan haladó irányu zsidó lakossággal rendelkező városokban és községekben szaporodik: akkor nem nehéz megállapítani azt, hogy az új népszámlálás még sokkal nagyobb arányúnak mutatja a magyar zsidóságnak azt a részét, amely az egységes autonómia föltétlen hívének tekintendő.

Ebből a körülményből egy másik fontos tény is deriválható. Nevezetesen az, hogy ha véletlenség, hát igen nagy tévedés, ha pedig szándékosság, akkor súlyos beszámítás alá eső félrevezetés az, amikor az orthodox

vezetés részéről folyton azt hangoztatják, hogy az ország zsidó lakosságának zöme, avagy pláne kétharmada, mint azt a minap őfelsége előtt az orthodox központ vezetője állította, orthodox jellegű volna. Ez a számok tanúsága szerint egyszerűen képtelenség. Az orthodox hitközségeknek csak a *numeráló számuk nagy, de nem a ponderáló lélekszámaik nagy*. Hogy pedig miért nagy az orth. hitközségek száma, az nem titok. Ha tíz-tizenöt elégedetlen tag akad valamely hitközségben — kész az új orthodox hitközség. A kongresszusi hitközségek közül csak 19%-ban nincs se pap, se rabbi helyettes, ellenben az orthodox hitközségek között 24% akad ilyen. Ez is mutatja, hogy az orthodox hitközségek közt a kongresszusiaknál *nagyobb* arányban, körülbelül a létszám negyedrésszében, vannak olyanok, melyek — minden orthodoxia dacára — hitéletük irányításáról sem képesek gondoskorni, nyilván azért, mert taglétszámuk kicsiny s így mint orthodox hitközségek is igazán alig vehetők számba.

Komáromi Sándor.

Külföldi szemle.

A háboru.

Az egész művelt közvélemény érdeklődése e napokban a harctér felé van irányítva. Meg kell állapítani, hogy a balkáni államokban lakó zsidók páratlan lelkesedéssel mennek a harctérre, s ez a körülmény, valamint a török zsidóság nagy harcikedve, váltig bizonyítja, hogy a hadviselő nemzeteknek zsidó polgársága, amint ez egyedül helyes is, egynek érzi magát környezetével és kockára teszi életét a szeretett hazáért. Az első szerb önkéntes, aki elesett, zsidó volt, egy fiatal belgrádi ügyvéd: Russó dr. Sőt, azok a szerb zsidók, kik még nem, vagy már nem alkalmasak a szolgálatra, mint a Standard írja, *zsidó önkéntes-csapatot* alakítottak és úgy vonultak a harctérre. Ezren vannak e zsidó csapatban, nincs uniformisuk, csak a derekukon viselnek szerb nemzeti-színű szallagot. Átvonultak Belgrádon, mely nagy ovációkkal fogadta őket és mult vasárnap megérkeztek a harctérre, hol megjelenésük nagy feltűnést keltett.

Bulgáriában a zsidóknak már az 1878-iki háboru óta van külön *önkéntes csapatuk*. Ez a csapat most a főhadiszálláshoz van beosztva, egyelőre nem küldték a tűzvonalba, mert csak a döntő ütközetre tartogatják kipróbált vitézséget.

Ami Törökországot illeti, ott valóságos izgatás folyik a zsinagógák szószékeiről a háboru miatt. A szaloniki-i híres grandrabbin, Jakob Méir, e hét szombatján az összes szaloniki-i zsidó templomokban felolvastatta a következő kiáltványt:

Testvérek! Elérkezett a veszély szörnyű pillanata. Hazánkra négy oldalról zúdul a háboru. Még soha nem volt annyira szüksége az ottomán birodalomnak gyermekeire és azok lelkesedésére, mint épen most. Támogatnunk kell a kormányt minden erőnkkel, nem szabad vért és anyagiakat kimélnünk e percben. Minden erőnkkel kell segítenünk hazánkat és ha nem is hív, akkor is odaállanunk zászlai alá.

Mert ez ország jóléte a mi jólétünk is, ez ország nyugalma a mi nyugalomunk, és dicsősége a mi dicsőségünk. Amint írva van: „A békéjében lesz a ti békétek is“.

A konstantinápolyi hitközség felajánlotta a zsidó kórházat a sebesültek számára.

Antiszemiták.

A német antiszemita képviselőknek, kik a Gazdasági Egyesülés álnév alatt ülnek a német képviselőházban, egy tudós rossz napot csinált e héten. Otto Hauser, a híres antropologus, a Politisch-Antropologische Revue októberi számában embertani vizsgálat tárgyává teszi a német országgyűlési képviselők — külsejét. És arra az eredményre jutott, hogy az antiszemita párti képviselők között antropologice *egyetlen germán típus nincs*, ellenben hat szláv, és két egészen idegen faj, feltűnően rövid orruk nál fogva. A páratlan és Németországtól távol élő tudós megállapítása után egész Germánia nevetett a — fajnémet antiszemita képviselőkön és a túlrövid orrukon.

Imber.

Az Amerikában élő galíciai és bukovinai zsidók elhatározták, hogy a nemrég elhunyt nagy zsidó poétának, Naftali Herz Imbernek, a Hatikva-himnusz világhírű szerzőjének siremléket emelnek. Az emléket az elmúlt héten leplezték le Newyorkban, a zsidó temetőben óriási közönség jelenlétében.

Görög főpap a zsidókról.

Konstantinápolyból írják, hogy nemsokára olyan könyv fog megjelenni a könyvpiacra, melyet az egész török zsidóság nagy érdeklődéssel vár. Szerzője Dionys Latta, a görög egyház nemrég elhunyt főpapja és címe: Gondolatok a zsidókról. A könyv az elhunyt azon cikkeit és szónoklatait fogja tartalmazni, melyeket a liberális főpap a zsidókról nyilvánosságra hozott. Latta életében sokszor állott a zsidók pártjára és ezért a saját hívei közt is nem egyszer nagy kellemetlenségei voltak. A könyvet az elhunyt családja adja ki.

India zsidó államtitkára.

Mint a Ball Mall Gazette jelenti, az angol-zsidó államhivatalnokok száma a közel jövőben ismét szaporodni fog. A nemrég elhunyt indiai államtitkár helyébe Lionel Abrahamsot kandidálta a kabinet. Abrahams már 20 éve dolgozik az indiai ügyek vezetésében, a gyarmatminisztérium előkelő tisztviselője.

Rövid hírek.

Sikorsi, kievi egyetemi tanár, ki a Beilis-pörben hivatalos jótállást adott a vérvád létezéséről, a napokban ünnepelte tudományos működésének jubileumát. A jubileumon azonban egyetlen kollégája sem jelent meg és a többi egyetemek is nagyrészt bojkottálták az áltudóst.

*

Norwich angol város polgármesterévé Arthur Sámuel zsidóhitű politikust választották meg.

E rovat közleményeit csak a forrás megnevezése mellett engedjük lenyomatni.

* **Megnősülne** izr. 28 éves kézműáru kereskedő, ki 6000 korona készpénzzel rendelkezik, intelligens, jó zsidó családból, hozzá illő arányos anyagiakkal. Nősüléskor önállósítom magam. Esetleg megfelelően benősülnék, ismeretség hiányában ez uton. Diszkrécio biztosítva. Teljes című részletes ajánlatok „Boldog otthonra vágyó” jeligére e lap szerkesztőségébe küldendők.

* A baccscenttamási izr. fiókhitközséghez egy **nőtlen kántor-metsző**, helyettesítésre, szerény díjazás mellett azonnalra **kerestetik**. Kik ezen állásra reflektálnak, sziveskedjenek bővebb felvilágosítás iránt Fleischmann Károly hitk. jegyzőhöz fordulni.

Naptár.

Vasárnap (1912. október hó 27-ike) 5673. Chesvan hó 16-ika. Hétfő 17-ike. Kedd 18-ika. Szerda 19-ike. Csütörtök 20-ika. Péntek 21-ike. Szombat 22-ike. Hetiszidra: Chájé Szoroh (Mózes I-ső könyvének 23-ik fejezete elejétől a 25-ik fejezet 19-ik verséig). Haftóra: „Vchámmelech Dovid zokén...” (Királyok I-ső könyvének elejétől a 31-ik verséig).

Reggelizés előtt fél pohár Schmidthauer-féle

Igmándi

késérőviz az elrontott gyomrot 2-8 óra alatt teljesen rendbe hozza. Használata valódi áldás gyomorbetegségeknek székrekedésben szenvedőknek. Kis üveg 40 fill. Nagy üveg 60 fillér.

„**BÓNI**”

Gyártelep és mezőgazdasági részv. társ.

□□□ **Nyírbátor.** □□□

Ajánlja legjobb minőségű gyártmányait: Mosószappan, Bóni szinszappan, Szegedi házi szappan, Debreczeni szappan, Kis üstön főzött 5 éves legjobb minőségű borpárlat, Kétszer finomított repceolaj égetésre és kenésre, Napraforgó olaj, Napraforgó tábla-olaj, Finomított szesz, „Bóni-sósorszesz”, :: „Mész-homoktégla”, Rum-szesz, Denaturált szesz, Anizsos szesz, Finom buza- és rozsliszt.

Özv. REICHENFELD ALBERTNÉ UTÓDA
שרי **szalámi- és füstölthúsárugyára**
NAGYKANIZSA

Pályázatok.

A pesti izr. hitközségtől (VII., Síp-u. 12).

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előjárósága a kezelésében levő „**Reich Ármán és neje Blau Fanny alapítvány**” egy izraelita vallású szegénysorsu, hajadon menyasszonynak kiházasítási segélyül kiadandó 470 korona 25 fillér összegű kamataira pályázatot hirdet.

A pályázat eldöntésénél előnyben részesül az, aki az alapítók valamelyikének vérrokona, ami közhiteli okiratokkal igazolandó, rokonpályázó hiányában pedig az árva vagy félárva.

A születési-, szegénységi- (esetleg rokonsági vagy árvasági) bizonyítvánnyal, valamint az eljegyzés megtörténtét igazoló irattal kellően felszerelt pályázati kérvények **folyó évi december hó 15-ik napjáig** az alulírt előjárósághoz küldendők.

Pályázni kívánók figyelmeztetnek, hogy a kiházasítási segély elnyerőjének a zsinagógai időszámítás szerinti Sebat hó 18-án (1913. évi január hó 26-án) kell esküvőjét megtartania.

Budapest, 1912. évi október havában.

A pesti izr. hitközség előjárósága.

A hahóti izr. hitközség, mint anyakönyvi kerület elnökségétől.

Pályázat.

A hahóti izr. anyahitközség egy **rabbihelyettesi állásra** — aki egyszersmind előimádkozó, metsző, esetleg okl. tanító — pályázatot hirdet.

Javadalmazása évi törzsfizetés **1200 korona**, szabad lakás egy hold telekkel és **100 korona** fa-járulék, azonkívül a sechita és a szokásos mellékjövedelem.

Hiteles másolatu bizonyítványokkal ellátott ajánlatok folyó év november hó 1-ig nyújtandók be. Az ajánlathoz elismert rabbiktól nyert képesítést (hatóra) eddigi működést, életkort, családi állapotot feltüntető bizonyítványok csatolandók.

Okk. tanító előnyben részesül.

Próbaelőadásra csak a meghívottak bocsáttatnak; uti- és költözködési költségre csak a megválasztott tarthat igényt. Az állás azonnal elfoglalható.

Hahót, 1912. okt 1.

Holzer József,
hitk. jegyző.

Rosenberger Bernát,
hitk. elnök.

A veszprémi izr. hitközség elnökségétől.

Pályázat.

A veszprémi izr. hitközség **kántori állásra** pályázatot hirdet.

Javadalma: **2000 korona** fizetés, természetbeni lakás, fél sechita és a szokásos mellékjövedelmek.

Pályázótól megkívánatik: zenéi képzettség, hogy képes legyen orgonával és énekkarral előimádkozni, továbbá, hogy gyakorolt, jó sóchét ubódék vekoré legyen.

Pályázati kérvények, amelyekben az illetők életkora, eddigi működése, képesítése és családi állapota, okmányok alapján igazolandó, f. é. november hó 10-éig a hitközségi elnökséghez nyújtandók be. Próbaelőadásra kizárólag csak az e célból meghívottak bocsáttatnak.

Veszprém, 1912. október 14-én.

Szigeti Sámuel,
hitk. titkár

Rosenthal Nándor,
hitk. elnök

Az egri izr. statusquo hitközségtől,

Pályázati hirdetmény.

Az egri statusquo hitközség kántor-metszői állásra pályázatot hirdet.

Ezen állás ezidőszerint ideiglenesen egy évre töltetik be, de kilátásba helyeztetik egy évi sikeres működés után a véglegesítés.

Oly 35 éven alóli kitűnő erők pályázhatnak, akik **ע"ב קורא ומודל** képesítéssel, kellemes hanggal és szép előadási modorral bírnak, zeneileg képzettek, az énekkar szervezésére és vezetésére képesek.

Megkívánatik, hogy a pályázó 3 elismert neves rabbtól kabolósszal birjon.

Aki hatarával **על ושמ"ה** rendelkezik, előnyben részesül.

Az állással egybekötött javadalom évi 2000 korona törzsfizetés, 400 korona lakbér, esetleg természetbeni lakás és $\frac{1}{3}$ -rész sechita és a szokásos mellékjövedelem.

Működési bizonyítványokkal és kabolóss-másolatokkal (nem küldetnek vissza) ellátott magyar nyelven írt kérvények, melyekben az életkor és a családi állapot pontosan kitöltendő, legkésőbb f. évi december hó 1-ig alóli elnökség címén benyújtandók.

Próbaelőadásra csak a meghívottak bocsáttatnak, az utiköltség pedig csak a megválasztottnak lesz megtérítve.

Eger, 1912. október hó 1-én.

Ungerleider Lajos,
hitk. jegyző

nagyecseri Kánitz Dezső,
hitk. elnök

A besztercebányai izr. hitk. iskolaszékétől.

Pályázat.

A besztercebányai izr. hitközség iskolaszéke az elemi népiskolánál nyugdíjaztatás folytán megüresedett és azonnal elfoglalandó **tanítói állás** betöltésére ezennel pályázatot hirdet.

Javadalmazás: törzsfizetés 1260 kor., szabályszerű évtödös korpótlék, törvény megállapította lakbér és külön hittanításért járó mellékjövedelem.

Pályázhatnak oly okleveles férfitanítók, kik a magyar és német nyelv tudásán kívül a héberben is kellő jártassággal bírnak.

A kellően felszerelt folyamodványok f. évi november hó 10-ig az iskolaszékhez betérjesztendők.

Besztercebánya, 1912. október 17.

Schwarz Samu dr.,
isksz. elnök.

A temesvár-gyárvárosi izr. status-quo hitközség elnökségétől.

Pályázat.

A lemondás folytán megüresedett **templomszolga és pénzbeszedői** állásra pályázatot hirdetünk, egyelőre egy próbaesztendőre.

Megkívánjuk a templomritusban való teljes jártasságot, a magyar és német nyelvnek szóval és írásban való tudását, 40 éven aluli kort és 1000 K óvadékot.

Az állással jár évi 1500 K (1200 K a hitközségtől és 300 K a chevra-kadisától) és a szokásos mellékjövedelem. Pályázók felhivatnak arra, hogy magyar és német nyelven sajátkezűleg írt folyamodványukat, eddigi alkalmaztatásukat, családi állapotukat és életkorukat feltüntető okmányokkal felszerelve, legkésőbb f. évi november 6-áig terjesszék be. Az állás f. évi december 1-én elfoglalandó. Uti költséget csak a megválasztott igényelhet.

Temesvárott, 1912. október 21.

Az elnökség.

Utazó-Városi- és Gazdasági á k

B u n d á k

készen és mérték szerint.

Téli és átmeneti kabátok

készen és mérték szerint.

Múzeum-körút 3.

Fiu- és leányka-ruhák

készen és mérték szerint.

ÖLTÖNYÖK

készen és mérték szerint.

Kérjen árjegyzéket.

Neumann M. férfi-, fiu- és leányka-ruhatelep

Budapest, IV., Múzeum-körút 3.

Fiókok: Arad, Belgrád, Brassó, Debreczen, Fiume, Kassa, Kolozsvár, Lincz, Miskolcz, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Sola, Szeged, Temesvár, Zágráb.

≡ Budapest legelőkelőbb helyén! ≡

OPERA PENSIO

BUDAPEST, ANDRÁSSY-UT 21, II. em. LIFT.
Telefon 82-14.

Gyönyörű, feltétlenül tiszta szobák, ellátás nélkül is.
Diner-Abonnement. Elsőrangú konyha, mérsékelt árak.
— — — Angol, francia, német társalgás. — — —

KOHN ARNOLD

SIRKÓRAKTÁRA

Budapest, VII., Károly-körút 15. szám.

Siremlékek minden ár és kivitelben, át-
helyezések exhumálásoknál.

JAVITÁSI MUNKÁK A TEMETŐBEN.

Telefon: 18-76.

SZOMBATON ÉS ÜNNEPNAPON ZÁRVA.

Baromfi kereskedő כשר

Ne essék kétségbe, ha vendéget kap, ha éhes, ha eljegyzést vagy lakodalmat tart, akkor telefonáljon 57-21, Stein Bernát 20 év óta fennálló, legjobb hírnévnek örvendő baromfi-kereskedőhöz Budapest, IX., Ráday-utca 3., ott kaphat a nap bármely szakában idei libát nyersen vagy sültve, ugyancsak szintén olvasztott libazsirt házhoz szállítva.

ÉRTESÍTÉS. Junius hó 29-én nyíltak meg az

EUROPA nagyszálloda

új épületében VI., Nagymező-utca 9. (Szerecsen-u. sarok,

az Andrassy-ut köz-
vetlen közelében)
az új, fényesen be-
rendezett

Erős כשר éttermei.

Pilseni és mün-
cheni sörcsarnok.
Figyelmes kiszol-
gálás. Polgári árak

MIRIAM Zsidó női imakönyv

Írta: Dr. KISS ARNOLD.

Ára finom csontutánzat kötésben,
gyöngyházberakással, dús diszitással

12 korona.

U g y a n e z kevesebb diszitással
10 K. :: Párnázott bőrkötésben 7 K.

Diszkiadás a legfinomabb papíron,
diszitett és aranyanyozott lapokkal,
vászonkötésben

ára **5 korona.**

BUDAPEST, VII., KIRÁLY-UTCA 1. SZ.

≡ 25-IKI ≡

jubileumi kiadás

megjelent

SCHLESINGER

JOS. könyvkiadó
cégnél

Neumayer Fülöp

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. (Erzsébet-tér sarok).

Ajánlja dusan felszerelt raktárát mindennemű belföldi és
valódi perzsa-szőnyegek, függönyök, ágy, asztalterítők,
takarók és átvétőkben. Hazai és egyéb gyártmányok.
Minták és árajánlatok kívánatra ingyen és bérmentve.
Telefon 11-21. Telefon 11-21.

כשר
S z a l á m i - és
fűstölthusáru-gyár

a főrabbi felügyelete alatt.
Mindennemű fűstölthus-
különlegességek előru-
sítása nagyban és kicsinyben

DIAMANT J.

UIPEST,

Kemény Gusztáv-utca 1. sz.

Telefon 75-07.

Elegáns כשר vendéglő

a nyáron át kerthelyiség.

Ujjonnan berendezve. — Izléses jó ételek. — Kifünő italok. — La-
kodalmak és ünnepélyek alkalmával külön bejárattal díszes szalon.

NEIGER J. BUDAPEST, VI.,
TERÉZ-KÖRUT 4.

:: Templomi csillárokat, ::

candaberek, fali karokat, villamos-, gáz- vagy
gyertyavilágításra, művészies és stilszerű kivitelben
készít:

Bronzműves és Fémipartelep

STERN ADOLF

Iroda és raktár:
Bémer-tér 3.

Nagyvárad,

Ipartelep:
Szt. János-u. 20.

TELEFON 556.

Lakodalmak, paszták, pármlovek stb. ünnepélyek alkalmára

élő friss halakat,

a „pisztráng”-hoz.

a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak

Ifj. Singhoffer Ágoston és Társai halászmesterek

BUDAPEST, központi vásárcsarnok.

Vidéki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan
és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Vendéglősök és viszont-
elárúsítók kedvezményben részesülnek.

Sürgöny-olm: Singhoffertársai, Budapest.

Telefonszám: 59-98

Az egyedüli כשר fűstölthusáru-gyár
a pesti rabbinátus felügyelete alatt

LUSTIG ÉS TÁRSA

BUDAPEST, VII., CSÁNYI-UTCA 10.

Ajánlja: az összes fűstölthus, szalámi- és virstli-
neműeket. Naponta friss virstli. Vidéki megrendelések
pontosan és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Szombat és
ünnepeken zárva. Bővebb referenciát dr. Adler Illés és
Feldmann Mózes rabbi urak nyújtanak. TELEFON 89-54

Hirdetmény.

Ezennel közhirrre tétetik, hogy miután a Magyar Királyi Pénzügyminiszterium ellenőrző közegei a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték (XXXI. sorsjáték) I. osztályára szoló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a főárusítóknak árusítás végett kiadattak. — A Magyar Kir. Pénzügyminiszterium által jóváhagyott sorsolási terv itt következik:

A Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték Sorsolási Terve. Harminczegyedek sorsjáték. 110.000 sorsjegy, 55.000 nyeremény.

Első osztály Betét 12 korona Huzás 1912. nov. 21. és 23.		Második osztály Betét 20 korona Huzás 1912. dec. 18. és 19.		Harmadik osztály Betét 32 korona Huzás 1913. jan. 14., 15. és 16.		Hatodik osztály Betét 24 korona Huzás 1913. márczius 26-tól április 24-ig.			
Nyeremény 1 á 60000 1 á 20000 1 á 10000 1 á 5000 3 á 2000 6000 5 á 1000 5000 8 á 500 4000 36 á 300 9000 100 á 100 10000 3350 á 40 134000 3500 nyer. Kor. 263,000		Nyeremény 1 á 70000 1 á 25000 1 á 10000 1 á 5000 3 á 3000 9000 5 á 2000 10000 8 á 1000 8000 20 á 500 10000 110 á 300 33000 4350 á 80 348000 4500 nyer. Kor. 528.000		Nyeremény 1 á 80000 1 á 30000 1 á 20000 1 á 15000 3 á 10000 3000 5 á 5000 2500 8 á 2000 1600 10 á 1000 1000 120 á 500 6000 4850 á 130 63050 5000 nyer. Kor. 916,000		Legnagyobb nyeremény szerencsés esetben 1.000,000 <u>Egy millió korona.</u>			
Negyedik osztály Betét 40 korona Huzás 1913. február 11., 12. és 13.		Ötödik osztály Betét 32 korona Huzás 1913. márczius 5. és 6.		A melyik ezen 500 nyeremény közül utolsónak huzatik ki, kapja a jutalmat.					
Nyeremény 1 á 90000 1 á 30000 1 á 20000 1 á 15000 3 á 10000 30000 5 á 5000 25000 8 á 2000 16000 10 á 1000 10000 120 á 500 60000 4850 á 170 824500 5000 nyer. Kor. 1.120,500		Nyeremény 1 á 100000 1 á 30000 1 á 20000 1 á 15000 3 á 10000 30000 5 á 5000 25000 8 á 2000 16000 10 á 1000 10000 120 á 500 60000 3850 á 200 770000 4000 nyer. Kor. 1.076,000							
1 á 600000 1 nyeremény 400000 1 á 200000 1 á 100000 1 á 80000 1 á 60000 1 á 50000 1 á 40000 2 á 30000 2 á 25000 4 á 20000 5 á 15000 25 á 10000 50 á 5000 405 á 2000 760 á 1000 1140 á 500 30600 á 200 33000 nyer. és jut. Korona 10.555,000		600000 400000 200000 100000 80000 60000 50000 40000 60000 50000 80000 75000 250000 250000 810000 760000 570000 6.120000							

A MAGYAR ITO.

Egy orosz-zsidó napilapban, ahol a héten vezércikk jelent meg arról, hogy a magyar zsidóság milyen rohamosan és lelkesen özönlik az ITO táborába, olvastuk e szavakat: „Magyarországon, mint egy gazdag és elidegenedett testvérünk, aludt eddig elvarázsolva a zsidóság. Most felébredt, felébresztették s látja, hogy vérei lángoló ég alatt menekülnek az északi és keleti határon. És e gazdag testvérünk, mint az alvó, ki nehezen ébred, de azután hirtelen és fájva érzi a valóságot, megrémülve egyenesedett fel és szórja felénk váratlanul szeretetét és segítségét.“

E szavakat meghatva kellett olvasnunk és igazat adunk a távoli orosz-zsidó ujságnak. Ami Magyarországon az ITO érdekében történt és történik, az mesébe illő. Egyes megyékből, hol még eddig nem történt nagyobb akció, szemrehányó leveleket kapunk, hogy miért nem küldtünk oda is íveket. Kapkodják mindenféle gyűjtő-íveinket és vannak területek, hol az egész zsidóság — haladó, statusquo és orthodox-árnyalatúak egyaránt — belépett a szervezetbe. Negyven év óta az ITO-mozgalomban történik először, hogy közösen munkálkodunk nagy kulturcélokért orth. testvéreinkkel. Ime, e mozgalom befelé is áldásosnak bizonyul; az ITO humanitástól izzó kapcsa az, mely Magyarországon először összefogja a felekezeti pártokat.

E héten, bár az elmúlt napok főeseménye a százas-bizottság ülésezése volt, változatlan érdeklődés mutatkozott a mozgalom iránt. Alább kétszázharminc új tagról adunk számot, ami a magyar itoisták számát egész közel vitte a tizenhetedik százhoz. Territóriumot kell szerezni a földönfutó zsidóknak — e mottó ma már benne él egy hatalmas zsidó tábor szívében. És itt hálával és köszönettel emlékszünk meg a vidéki sajtóról is, mely ügyünket felkarolja és ismerteti. E héten a homonnai orthodoxia körében a *Felvidéki Hirlap* csinált az ITO-nak lelkes propagandát. Leközli *Thomán Dávid* dr. nyugalmazott megyei főorvosnak s a Ferenc József-rend lovagjának egy megleghangu és lelkes felhívását a homonnai zsidósághoz, melyben az illusztris cikkíró többek közt ezeket írja:

„Az ITO főcélja a sanyargatott, hazájukból kiűldözött szegény páráknak új hazát adni, a hol nyugodalmasan, de dolgozva és a munkának éltüket szentelve, háborítlanul tengethetik nyomoruságos életüket. Szégyenfoltja a művelt Európának, hogy két államban — egy igen nagy és egy kissebben — fordultak és fordulnak elő még most is oly hajmeresztő brutalitások, hogy hallatára összeszorul az érző ember

szíve. Minden ok nélkül, hivatalos közegek közbenjárásával is, megtámadják nappal is, éjjel is, lemészárolják százszámra, kiméletlenül kicsit nagyot, csecsemőt anyáikkal együtt, kiket előbb meggyaláznak, azután feldarabolnak. Ez ellen kerestek és keresnek remediumot az a néhány befolyásos egyéniség — élükön a hirneves író s emberbarát *Zangvill*-lal — és találtak is. A portugáliai fiatal republika, az új köztársaság kormánya és képviselőháza készséggel felajánlotta a területet, száz meg száz ezer lélekre. Most jár ottan a küldöttségük, hogy vajjon egészséges-e és nyújt-e elegendő garanciát, hogy ottan biztonságban élélhetnek.“

Szükebb hazámban, a hol életem legszebb éveit éltem, az ottani barátaimhoz, a nagyszámu értelmiséghez fordulok és felkérem, hogy lépjenek ők is akcióba. Én eddig nem léptem be ezen alakulóban levő mozgalomba azon egyszerű oknál fogva, mert a homonnaiakkal akartam együtt lenni azon az iven, mely tagokat fog gyűjteni. Baltazár dr. ref. püspök nyílt levelet írt az Egyenlőséghez, melyben dicsőítette az eszmét és beiratkozott alapító tagnak, kivüle még számos református és unitárus pap is belépett.

Pártoljuk ezen humanus eszmét, ne maradjunk mi se hátul! mutassuk meg, hogy üldözött testvéreinkkel együtt érezünk és ne sajnáljuk azt a csekély összeget, mely képes lesz annyi áldást teremteni. Apellálók a női szívekhez is, kik minden nemesért lelkesedni tudnak.

Itt említjük meg a magyar ITO egy másik gyönyörű e heti eseményét is: *Freund József* községkerületi elnök, az ismert és minden jóért küzdő filantrop, *hetvenhat* tagot jelentett be szerkesztőségünknek. Még a rendkívüli eredményekhez szokott mozgalomban is ritkaság ilyen eredménye a lelkesedésnek.

Ilyen harcosokkal könnyű győzni!

Az e heti gyűjtők közül első helyen emeljük ki *Flesch Ármin* dr. mohácsi főrabbit, ki községének színe-javát hozta *Blau Rezső*vel, a mohácsi chevra kadisa elnökével együtt táborunkba. *Flesch* dr. szóval és tettel agitált nagy eredménnyel az ITO-ért. *Rosenberg Ede* dr., magyarkanizsai főrabbi hitközségében hathatós propagandát fejtett ki az eszméért. Felekezeti intézményeink vezéreiből közül kiválnak e héten: *Hollaender József*, a zombori chevra kadisa buzgó elnöke, ki 21 tagot jelent be megkapó sorok kíséretében és *Strasser Károly* Magyarpécskán, az ottani zsidóság egyik vezetője, a „Gemilasz Cheszed“ elnöke, ki 14 tagot szerzett a környékbeli hitfelek közt és küldött be hozzánk lelkes levéllel. Gyönyörű eredményt ért el *Fischer Gyula* dr. hitközségi elnök Tapolcáról, ki az ottani hitközség csatlakozása mellett még 32 tagot is jelentett be Tapolca város egész zsidó intelligenciájából. *Preis* Bernát dr., megyei főorvos kis községekből szerzett 7 tagot,

igy járult hozzá „a nagyszabású alkotáshoz, melyet Zangvill, a második Mózes, inaugurált” — mint a főorvos ur írja. *Horovicz* Simon hittanár Budapesten 15 tagot szerzett.

Az e heti jelentkezések, a beérkezés sorrendjében, ezek:

Alapító-tagnak jelentkezett:

Ujnépi *Elek* Lipót kir. kereskedelmi tanácsos (Nagykanizsa, fizetett száz koronát.)

Freund József községkerületi elnök (Óbecse, fizetett száz koronát.)

Kleinmann Adolf vállalkozó (Budapesten, Polgár A. Adolf ivén; fizetett száz koronát.)

Rendes-tagoknak jelentkeztek: *Pécsi* Lajos a Generáli közp. tisztviselője (Nagykikinda, fizetett négy koronát), *Hirschfeld* Ármin (Szekszárd, fizetett négy koronát), *Kürcz* Lipót (Trencsén, fizetett négy koronát), *Székely* Simon (Jablonka, fizetett négy koronát). *Dávid* Lajos a Népbank r. t. pénztárnoka (Kolozsvár), *Bauer* Zsófia zongoratanítónő (Sopron, fizetett négy koronát), *Gerő* Mundi (Budapest, fizetett négy koronát). özv. *Weisz* Mórné magánzó (Pincehely, fizetett négy koronát.) *Klein* Zsigmond (Kassa, fizetett négy koronát.)

Preis Bernát dr. járásorvos, tb. megyei főorvos (Marosberkes) ivén jelentkeztek: *Preis* Bernát dr. (Marosberkes), *Frankfurt* Mór kereskedő (Szolcsva), *Ligeti* Sándor gyógyszerész (Marosberkes), *Kiss* Károly j. számvevő (Marosberkes), *Karpf* Dezső hivatalnok (Batta), *Földes* Antal kereskedő (Lalánc), *Bloch* Dávid kereskedő (Marosberkes). Fizettek egyenként négy, összesen 28 koronát.

Fischer Gyula dr. orvos (Tapolca) ivén jelentkeztek Tapolcán: *Fischer* Gyula dr. orvos, *Frisch* László kereskedő, *Varjas* Gábor dr. orvos, *Szücs* Jenő takarékpénztári titkár, *Pollák* Adolf kereskedő, *Pollák* Béla kereskedő, *Hirschler* Ignác magánzó, *Weisz* Dávid kereskedő, *Steiner* Miksa kereskedő, *Guth* Soma szabó, *Berger* Sándor dr. ügyvéd, *Kovács* Vilmos dr. ügyvéd, *Buzás* Dezső dr. ügyvéd, *Lessner* Sándor magánzó, *Faragó* Leó főkönyvvezető, *Lőke* Mór dr. orvos, özvegy *Weltner* Adolfné földbirtokos (Gulács), *Marton* Gyula kereskedő, *Marton* Rezső magánzó, *Lessner* József kereskedő, *Hirsch* Dávid mézszáros, *Berger* Vilmos kereskedő, *Popper* Gyula kereskedő, *Schwartz* Emil kereskedő, *Weiler* Kálmán földbirtokos, *Frish* Jenő kereskedő, *Biró* Ignác kereskedő, *Kardos* Mór kereskedő, id. *Lessner* Mór magánzó, *Hiller* Pál kereskedő, *Mandl* Sándor kereskedő, *Lustig* József kereskedő, *Izraelita* Hitközség. Fizettek egyenként négy, összesen 132 koronát.

Rosenberg Ede dr. magyarkanizsai főrabbi ivén Magyarokanizsán eddig jelentkeztek: *Hacker* Antal, *Grüner* Ármin, *Grüner* Henrik, *Grüner* József, *Török* A. dr. ügyvéd, *Kálnai* Simon, *Grünfeld* Hermann és *Rosenberg* Ede dr.

Flesch Ármin dr. mohácsi főrabbi ivén Mohácson jelentkeztek: *Fleisch* Ármin dr., *Klein* Adolf kereskedő, *Gyöngyösi* Adolf kereskedő, *Schwarcz* Gyula kereskedő, *Singer* Ignác kereskedő, *Weisz* A. Adolf kereskedő, *Fischer* Jakab kereskedő, *Ehrenfeld* Antal kereskedő, *Weinmann* Izidor kereskedő, id. *Krausz* Ármin, *Schwarcz* Lázár, *Schwarcz* Samu, *Bader* Lipót, *Wolf* Zsigmond, *Kramer* Antal, *Vida* Gyula, *Miskolc* Hermann, *Ladislau* Viktor, *Vida* Béla, *Krausz* Zsigmond, *Steiner* Adolf, *Hahn* Samu,

Rosenthal B. Fia, *Trebitser* Gyula, *Armuth* Mór, *Miskolc* Sándor, *Rosenthal* Márkus, *Kohn* Adolf, *Vida* Lajos dr., *Müller* Samu dr., ifj. *Kohn* Sándor, *Szász* Sándor, *Klein* Miksa, *Klein* Béla (Balassagyarmat) és *Fuchs* Adolfné. Fizettek egyenként négy, összesen 140 koronát.

Blau Rezső a mohácsi chevra-kadisa elnöke ivén jelentkeztek Mohácson: *Blau* Rezső, *Bálint* Mór, *Bálint* Miksa, *Grünbaum* Lajos, *Kramer* Antal, *Káldor* Oszkár, *Káldor* Sándor, *Kohn* Manó, *Weisz* Adolf, *Paunz* Mór, *Bein* F. Ignác, *Littauer* József. Fizettek egyenként négy, összesen 48 koronát.

Strasser Károly gabonakereskedő, a Gemilasz Cheszed-egylet elnöke ivén jelentkeztek Magyarpécskáról: *Strasser* Károly, *Kuliner* Mór kereskedő, *Árvai* Jenő kereskedő, *Braun* Ignác, *Roth* Ede gyáros, *Lusztig* Ernő kereskedő, *Schlesinger* Ferenc kereskedő, *Reiner* Adolf takarékpénztári igazgató, *Fraenkl* Emil kereskedő, *Eliás* Mór kereskedő, Magyarpécskai Gemilasz Cheszed-egylet és Magyarpécskai Chevra-Kadisa. Ópécskáról: *Klein* Samu kereskedő és *Szinberger* Sándor. Fizettek egyenként négy, összesen 56 koronát.

Horovicz Simon, a pesti izr. hitközség hittanárja ivén Budapestről jelentkeztek: *Adler* Ármin kereskedő (fizetett négy koronát), *Hartmann* Vilmos kereskedő (fizetett négy koronát), *Ruttkai* Testvérek kereskedők (fizettek négy koronát), *Weisz* Jakab kereskedő, *Fenyő* Sándor hivatalnok (fizetett négy koronát), *Kalmár* I. Soma kereskedő, *Vajda* Sándor magánzó, *Dukesz* D. Arnold, *Holstein* József gyárosok, *Schwartz* Ignác könyvkereskedő, *Haas* Rezső és *Glück* szücsök, *Kertész* Ignác pénztáros, *Lustig* Tóbiás (fizetett négy koronát) és *Szántó* Jakab kárbecslő.

Hajdu Miklós dr., a NAP szerkesztője ivén ujabban jelentkezett: *Dembitz* Gyula igazgató (Budapest).

Hollaender József, a zombori chevra-kadisa elnökének ivén rendes tagoknak jelentkeztek: *Hollaender* József kereskedő, szentegyleti elnök (már régebben befizetett négy koronát, augusztus 2-ikán), ifj. *Geiger* Mór kereskedő, *Schlieszer* Sándor kereskedő, ifj. *Schaeffer* Samu kereskedő, *Hegedüs* Oszkár kereskedő, *Deutsch* Mór kereskedő, *Spitzer* Sándor kereskedő, *Schlesinger* Simon kereskedő, *Fleissig* Lajos (Wien), *Freund* M. (Wien), *Wámoscher* Andor földbirtokos (Kácsfalu), *Róth* Mózes tisztviselő, *Szabó* Lajos Agrárbank igazgatója, *Weinberger* Izidor szállító, *Schwarz* Lajos utazó (Temesvár), *Brandmann* Ignác nagykereskedő (Wien), *Szatmári* Béla magánzó, *Weisz* Ármin cipőgyáros (Wien), *Scheer* Henrik kereskedő, *Kohn* Adolf templomgondnok. A külön megjelölteket kivéve, valamennyien Zomborban. Fizettek, egy kivételével, egyenként négy, összesen 76 koronát.

Freund József községkerületi elnök ivén Óbecséről rendes tagoknak jelentkeztek: *Galambos* Pál dr. ügyvéd, *Székely* Ignác dr. ügyvéd, *Koch* Herman magánzó, *Engelsmann* Jakab kereskedő, *Schik* Ignác kereskedő, *Nagy* Sándor dr. ügyvéd, *Grosz* Simon kereskedő, *Földvári* Adolf kereskedő, *Galambos* Sándor földbirtokos, *Simon* Béla kir. tkvvezető, *Obláth* Béla magánzó, *Fränkel* Lajos kereskedő, *Daryas* Sámuel tanító, *Darvas* Károly dr. ügyvéd, *Fränkel* Sámuel kereskedő, *Fränkel* Sándor kereskedő, *Löbl* Fülöp kereskedő, *Klein* Jenő kereskedő, *König* József kereskedő, *Marberger* Mihály kereskedő, *Tenner* Károly kereskedő, *Baumhorn* Sándor kereskedő, *Kánitz* Bernát magánhivatalnok, *Erdélyi* Mór fogász, *Deutsch* Miksa kereskedő, *Deutsch* Lipót kereskedő, *Deutsch* Gyula kereskedő, *Pillischer* Mátyás kereskedő, *Lévai* Aladár kereskedő, *Fehér* Bernát férfiszabó, *Darvas* Béla tanító, *Schönaug* József kereskedő, *Eibenschitz* Ignác sütő, *Krahl*

Jakab magánzó, *Herzog* Lipót kereskedő, *Hubert* Izidor kereskedő, *Freund* Illés dr. ügyvéd, *Rosenfeld* Mayer bankigazgató (Kolozsvár), *Schwimmer* Lipót szállodás, *Hirschl* Gyula kereskedő, *Spatz* Manó kereskedő, *Weisz* Albert szállító, *Bácskai* Vilmos fényképész, *Weisz* Leó és *Gieskán* József gőzmalom, *Berkovics* Béla kereskedő, *Vértes* Adolf kereskedő, *Berger* Lajos kereskedő, *Goldstein* Herman kereskedő, *Bachrach* László kereskedő, *Walfisch* Ármin kereskedő, *Weinberger* Simon magánzó, *Lévai* Jenő kereskedő, *Izr. Hitközség*, *Giskan* József kereskedő, *Roth* Emil kereskedő, *Haldver* József dr. orvos, *Faragó* Jenő dr. ügyvéd, *Kalmár* Dávid tanító, *Basch* József földbirtokos, *Engelsmann* Lipót kereskedő, *Milkó* Gyula dr. ügyvéd, *Funk* Mór kereskedő, *Rosenberg* Mór kereskedő, *Buchvald* Adolf kereskedő, *Ferenczi* Lajos kereskedő, *Skopál* Jakab kereskedő, *Steiner* Nándor kereskedő, *Fischer* Ignác kereskedő, *Steiner* Sándor, *Fischer* Ignác, *Schlesinger* Gyula, *Galambos* Jenő, *Roth* Gyula, *Pillischer* Herman (nem fizetett), *Pillischer* Adolf (nem fizetett). Fizettek, kettő kivételével, kik még hátralékosok, egyenként négy, összesen 292 koronát.

Az ITO propagandaköltségeire adakoztak: *Rémi* Jacques tőzsdebizománys (Bpest) 60 K. — *Blau* Rezső, a mohácsi chevra-kadisa elnöke 10 K. — *Hollaender* Adolf ivén Zomborból: *Telts* Gáspár optikus 4 K és id. *Schaeffer* Samu magánzó 4 K.

Az összes befolyt pénzeket átadtuk *Winterberg* Gyula udvari tanácsos urnak, az ITO nemzetközi igazgatótanácsa magyarországi tagjának, ki azokat a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankba letétbe helyezte és róluk pontos számadást vezetett.

És hogyha úgy van . . .

És hogyha úgy van,
és hogyha igaz is a vád,
hogy nem fegyverrel foglaltuk el
ezt a szép hazát . . .

és hogyha rongyosak voltunk,
és hogyha csunyan lengett a tincsünk
és hogyha üres nagy zsebünkben
nem is volt kincsünk . . .

ez a bűn?
ez az a halálos véték,
amiért utolsóbbnak kell lenni,
mint az utolsó cselédnek?

ez a bűn? vagy az a másik talán,
hogy végén egy küzdelmes, büszke utnak
nem maradtunk meg rongyosnak, rutnak,
nyomorultnak?

hogy kezünkbe vettünk csákányt, kapát,
hogy tollat fogtunk és bujtunk könyvet,
hogy e hazával együtt örültünk
és együtt ejtettünk könyvet?

ez a bűn? és az erény tulnan
az urak között az talán,
hogy kinek van belőlünk
nagyobb falat az asztalán?

ez az erény? és a miénk a bűn?
ezért vagyunk mi megvetett fajta?

— — — — —
ne vessünk rajta.

Nagy Imre.

Régi dolgok — modern párhuzamokkal.

Írja: Fabó Bertalan dr.

Az antiszemitizmus olyan, mint a pesti szél; bármerre megy, mindig szembe találkozol vele. Ami dus vagyont nem zsidónál látnak, azt nem tekintik irigylendőnek, hibáztatandónak — és ez helyes; ami kevés vagyont zsidónál látnak, azt mindig megsokalják — és ez már bizony nem helyes. Még a galamblelkű emberek is beleesnek ebbe a hibába; pl. Jókai, mint „Kakas Márton“, 53 évvel ezelőtt, gyengéden, kedvesen, galambepével, de azért mégis kissé csipkedve. Akkor építették a pesti zsidók a dohány-utcai templomot (1859. szeptemberében szentelték fel) és épült a pesti református templom is. Akkor írta Kakas Márton „A pesti zsinagóga“ címen:

Egyszerre kezdünk építtetni
Egy templomot, ők is, mi is:
Az övéké rég készen áll már,
A mienknek még teteje sincs,
Hogyan maradhatánk mi így el?
Ok arra lehet nagyon sok;
Azt a hitelezők építik:
Emezt pedig az adósok.

Ez mindig úgy volt; a *más* vetése mindig zöldebb; a leggazdagabb magyar mágnás (egy herceg) hitbizománys földbirtoka 200 millió koronát ér, egy grófé (amilyen van egy tucat) a felét, vagy kétharmadrészét; a legnagyobb (egyéni) zsidó vagyon hazánkban legfőlebb tizedrésze. Pár gazdag emberét a zsidóknak irigylük, százezernyi szegényét, többször annyi folyton küzdőjét sohase. Galiciában a zsidók teljes egy tizedrésze alamizsnából él és mégis mindig hallani: a zsidó vagyon, a mozgó tőke. A jó ruhát, a rendbentartott házat, az egészséget (józan, alkoholmentes élet) még a szegényebb sorsu zsidóknál is meglátják; a sok idegölő fejmunkát, lóást-futást, a véres verejtéket nem látják. Ki kíváncsi erre?

*

Némelykor szeretnek is bennünket jónevű írók és költők, de nincs benne köszönet. A vezető magyar lapban jelent meg egy u. n. bűnügyi regény „Nóbel Árpád kalandjai“, a „hős“ (az isten őrizzen egy ilyen hőstől) zsidó; erős, bátor, vakmerő, csak éppen minden dolga piszkosnál-piszkosabb. Mint katona kémkedik és hazát árul, lop, csal, biztosítási tüzeset miatt egész családjával öt évi fegyházba ül, azután tovább csal, végre virilista, előkelőség és udvari tanácsos lesz belőle. Tudvalevő, hogy Magyar-

országon a kormány az udvari tanácsosokat a fegyházviselt emberek közül válogatja! És az ilyen hóbortokat, amely csak azért kriminális regény, mert ilyen tartalommal — még ha elevenül író írta is — kriminálisan rossz, a valószínűséget, lehetőséget bolondul arculcsapó: az ilyen hóbortot feltárlja a maga olvasóinak egy igen előkelő lap. Mit adjon akkor a többi? A modern, ultramodern koszorus poéta *verses* regényt ír, a „hősnője“ egy zsidó asszony, aki — még azt se tudni, miért, — már csalja az urát, előbb egygyel, aztán másikkal; és a költő azt mondja, hogy ez a zsidó-magyar élet és típus; a költő odairja: folytatom; oda kellene irni: elég baj! Nunc ad fortissimum virum; egy előkelő társadalom- és sexual-philosophiában bölcselkedő író; mindig erotikumban utazik — nem úgy, mint a régi nemesek anecdotáikban latinul („Ne faeminae intelligunt“), hanem nyíltan mindennap — a reggeli kávé mellé. És — hogy az isten akárhová tegye a dolgát — mindig főtema a szép zsidó asszony, hogy az milyen érzéki hatást gyakorol a férfiakra általánosságban és ő reá különösképen.

Erről egy régi eset jut eszembe; volt nekünk (egy nagy magyar városban) egy városi kőházunk is; az én gyerekkoromban benne már özvegyi jogon mostoha nagyanyám lakott; a ház másik épületében bérlőként egy régi nemes szappanos-familia lakott; egyik fivére nagynevű magyar vivőmester is volt. A család szemefénye (ma előkelő fővárosi fiskális és nagy filozemita) a vakációkra hazalátogatott; egy ottani fiatal zsidó cimborájával sokszorjól bekánfolt és azt ölelgetve sétált az udvaron, hangosan kiabálva: „Zsidó az én legjobb barátom, mert én igen szeretem a zsidókat.“ Mostoha nagyanyám (régimódi uriasszony volt) reászólt a kötése mellől: „Kedves öcsém uram! ha szereti őket, szeresse *csendesen*, de ne kiabálja vele teli az udvart!“ Én is — bizonyára más is — azt mondja az említett író uraknak: Szeressék tovább is a zsidókat, de kissé csendesebben és ami fontosabb — kissé több izléssel.

*

Egy igen öreg uriasszonytól hallottam a mondást: „Az én időmben a zsidó asszonynak volt *tíz* gyereke és egy kalapja; ma van *tíz* kalapja és egy gyereke, sokszor egy se.“ Erről a párhuzamról egy-két lapos förmedvényt akartam írni, de igazán nem merek. Tulsok ellenséget csinálnék magamnak.

Irodalom.

Kiss Arnoldról.

Szivesen látott munka kerül nemsokára a könyvpiacra, Kiss Arnold legújabb műve, az *Álom és valóság*, melynek tartalma az „Egyenlőség“ hasábjain eredetileg *Emlékezések* címen jelent meg.

Hátrafelé tekintve reminiscentiákat az szokott papírra vetni, aki mögött már hosszú pálya, tömeges tapasztalat fekszik. Szerzőnknek pedig, ki mostanában régiokról s ujakról emlékezik, elvitázhatatlanul megvan a kiváltsága, hogy gyűjteményt bocsájthasson közre

abból, amit jó darab utján szemlélt és amiben része volt. Huszonöttestendő írói multja adja meg neki erre az engedélyt és feljogosítja a fáradhatatlan szellemi munkást, hogy némi pihenőt tartva, végig pillantson élményein, kiválogassa, rendbe fűzze közülük a szerinte érdekesekeket. Hálával tartozik neki közönségünk, melynek már annyi örömet, épülést szerzett dolgozataival, amiért az idén, midőn letelt a negyedszázad, mióta az irodalom berkeit járja, avval ünnepli az elért időhatárt, hogy élvezetesen elvonultatja előttünk emberek, intézmények, vidéki, fővárosi gyülekezetek sokaságát, erényeiket, félszégeiket, melyeknek éles megfigyelésére tág tere nyílt.

Kiss Arnold nevét körünkben főképp imádságos könyve, a *Mirjam* tette ismertté. Nincs rá eddig példa, se nálunk, se a külföldön, hogy zsidó tárgyú mű aránylag rövid idő alatt huszonöt kiadást ért volna, mint a könyörgéseknek s hálaadásoknak ez a népszerű sorozata. A zsidó közönségre számító munkákból, bárhogy erőltetik, az első kiadás se igen fogy el, de ha valamilyen megvásárolják, esetleg elajándékozzák az utolsó példányig, mégis: nem, vagy alig olvassák. Amin egy cseppet se kell csodálkozni. Onnan ered ez, mivel tollforgatóinkra kevés kivétellel áll az, ami Kazinczy korában a magyar írókat jellemezte, hogy egymásnak és nem a közönségnek írnak. Előttük, kik tulnyomólag papok, mintha az lebegne célul, hogy miként vélekednek majd felőlük a theológusok lakásán, mily tetszést váltanak ki ott és annak szomszédságában. Ünnepelesen feszes, tudományosan nehézkes, gyakran fölötte dagályos, amit szereznek. A tömeg óhajával, izlésével keveset törődnek, figyelmen kívül hagyják az új nemzedék világnézetét, valamint azt a módját, hogy miképpen kívánczik vallásosság után. Rövidlátó, vagy egészen vak ugyanis, aki tagadni merné ez utóbbit, hogy a lelkek nem epednek többé vallásosságért. Ez a vágy kétségkívül ma is megvan, még pedig óriási mértékben, de avval a természetes, el nem ítéhető hajlandósággal kapcsolatban, hogy: formás legyen a pohár és friss, kristályos, amit belőle isznak.

A *Mirjam* elterjedését nem magyarázza meg teljesen, hogy részben közszükségletet elégít ki. A tulajdonképpen ok, amiért leányaink, asszonyaink szombaton, ünnepen, jeles napokon szent megindultsággal hajolnak föléje, nem más, mint hogy egyedül Kiss Arnold tud a nyelvükön és szellemüknek megfelelően beszélni, istenfélelmet, elijedettséget, tiszta vágyakat felidéző, fohászhoz, panaszhoz illő dallamos magyar prózájával. Ennek a lyrai zengésű nyelvnek segítségével Kiss Arnold präzise fényénél hány nő gyúlt megint vallásosságra, kit már elveszítettnek hittünk a zsidóság számára. Hány ezernek enyhítette fájalmát, élesztette reményét, megnyit békített meg helyzetével ez a könyvecske. A kívándorlókkal zsufolt hajón szegényes holmija közül már nem egy zsidó nő szedte elő legnagyobb drágaságaként ezt a negyedrét kötetet; mialatt pedig könyektől nedves lapjairól áldást esdekelt azokra, kiktől elszakadt, az otthonmaradt testvérekre és nyugalmat az ákácós falusi temetőben pihenőknek, kíséretéhez láthatatlanul hozzásegődött az ékesszóló pap, ki vigasztalásával szunnyadó önbizalmát ébresztgette és az elmultnál boldogabb sorssal bátorította a csüggedtet.

Talán nem üres jósolgatás, hogy az imádságos könyv sikerének legújabb versenyháza támad, az *Álom és valóság*. A rokonszenves fogadtatás, melyben az „Egyenlőség“ folytatásos közleményeiben részesült,

sejteti, hogy forgalomba kerültevel gyors keletje lesz, hogy a zsidó házakban épügy nem fog hiányozni, mint a tartalomra nézve vele nem egyirányu Mirjam.

Nem ugyan forma szerint, hanem lényegileg kortörténet, amit Kiss Arnold vele élénk tár. Elbeszélésébe a legközelebbi multat s napjainkat foglalja, ezt az érdekes időtöredéket, melyben sok a fogyatkozás, a benső ellenmondás, általános a vivódás a megtisztelésért és amelyre szintén ráillenek a hajdani historikus szavai: nec vitia nostra, nec remedia pati possumus. Kiss Arnold rámutat bajunkra s a szükséges orvosszerekre, midőn a magyar zsidóság közéletét, a vezetők, a közkatonák felfogását, a család, a templom, az iskola állapotát festi. Amolyan szórakoztató, emellett tanulságos képeskönyvet terít élénk, melyben bájos a színezés, de kedvesek a tárgyak és azok csoportosításai is. Változatos helyzetekben egymást követik ott tömegek, események, hangulatok, szellemi irányok, személyek ábrázolásai. A hitközségi tanácskozó terem, a kötelességtudó s uri gondolkodású elnök, a művelt rabbi martyromsága, a kávéházban őrlő kritika, az önmagát bálványozó kántor, a kisvárosi pletykálkodás, az áldozatkész s fukar hivek, a ravasz hirhordozó, a próbameghívások nagy-képüsködései, a családiasság meghittsége, az irigykedve összesugó paptársak, a zsidó iskola hasznos nevelése és megannyi rajz fognak benne egymáshoz sorakozni. Meglesz a könyvnek az előnye, hogy sehol se unalmas és az a sajátossága, hogy aki forgatja, lépten-nyomon ismerős alakokra s légkörre talál. Ami jele annak, hogy nem képzelt dolgokat s egyéneket hoz élénk, hanem, hogy megbízhatóan adja vissza a közöttünk mozgó férfiakat, nőket, az előfordult eseményeket, mik szemébe ötlöttek.

Amint felekezetünk legutóbbi évtizedeinek, ugyszintén némiképpen Kiss Arnold egyéniségének tükre ez a munka. Nem pusztán abban az értelemben, hogy írói képességét vetíti élénk, a jeles stilistát, ki mondani-valóját könnyed közvetlenséggel, ötletesen tudja kifejezni, hanem feltünteti az értékes embert is. Gondolkodó fő áll itt velünk szóba, ki tudásának anyagára a tulajdon bélyegét nyomja, elfogulatlan férfi, kiben hivatásának konvenciói nem kötözik meg az önálló véleményt, a szűkebb hozzátartozóiért, valamint az egyetemes emberiségért rajongó szív, a csalódásoktól ki nem ábrándított idealista, ki közömbösök közt se dobja el reményét a jónak bekövetkező országlása felől. Legkiválóbb hit-szónokaink közé tartozik, nagyszámu kinyomtatott prédikációján kívül pedig, egyes közbeszurt jeleneteknél, ez a könyv ugyancsak tanúság lesz, hogy amint a nyelv zenéjével, nem kevésbé avval is rászolgált erre az első-ségre, hogy érzéseivel a lelkekhez férközik és hogy az értelmet foglalkoztatni képes. Mint máskor, ez alkalommal is lendületes szószólója a zsidóság igazainak, felekezetünk szenvedéseinek, Izrael világtörténeti hivatásának, a magyar föld s nemzet szeretetének, az erénynek, a felvilágosodottságnak. Kár, hogy egyet nélkülözünk nála, a szociáлизmus egészséges eszméinek védelmét, holott ez hozzá, modern emberhez illő feladat lenne. Szónoki hatalmának legmagasabb fokán különösen akkor van, midőn árulás, pöffeszkedés, rágalom, békebontás, bűn mutatkozik előtte. Ez a csupa-szeretet embergyűlöletté válik ilyenkor, melynek szenvedélyével ostromozva, gunyolódva csap az alantásra, a rosra. Megnyerő, midőn szeliden folyik tanítása, példálódzása, de mintha megnőne előttünk, midőn nemes haragtól kipirultan kiméletlenül sebez, pazarul szórja szatiráját.

Hasznunkra fordított órák, melyeket arra szánunk, hogy Kiss Arnoldot hallgassuk, vagy olvassuk, midőn Isten igéjét fejtegeti, áhitatot terem, érzéseit versekkel tolmácsolja, költőinket megszólaltatja. Most is, amily kellemes, színtügy javunkra lesz majd, ha ajkáról elbeszélését leshetjük, az Álom és valóságot, melyben komolyságot vidámsággal egyesít, hogy megismertessen viszonyainkkal, magunkkal. Velünk való társalgásban bátor szókimondó. Nem bánja, ha egyik-másik fel-szisszen, amidőn lebontogatja a szálat és mosolyogva mutatja fel: ez a rut báb huzódik meg a külsőleg színes gubóban; nem zavartatja magát abban, hogy kendőzgetés nélkül előadja: ilyen voltam valaha, ez volt érzésem s ábrándom. Hangsúlyozni kell, hogy ami önvallomásának tetszik bár, gyakran távolról sem az, mert amit magáról elmond, többször nem más, mint egy sereg ember fiatalsága, fejlődése s küzdelmei alapján megszerkesztett típus, melynek, hogy valakit meg ne bántson, a saját nevét kölcsönözte oda és a maga körülményei közé helyezte azt. A kép hűségén tehát nem ronthat, hogy sokszor költött nevet írt a keretére.

Kiss Arnold negyedszázados írói tevékenységét fogja lezárni az Álom és valóság. Munkabíró erejének teljében bocsájtja utnak, hogy elevenséget vigyen közénk és önbírálatra késztesen bennünket. A most hozzánk jövő dolgozatát hihetőleg még nagyszámu műve követi a jövőben, ha a gondviselés megengedi, hogy valósággá legyen megannyi tervezgető álom, melyet a talentumos, eszmékben és szorgalomban kifogyhatatlan budai főrabbi szövöget. Eddigi sikereihez, meg vagyunk győződve, újakat fog fűzni; felgyülemelő érdemei fölött pedig a legtisztább lesz mindig azok öröme, kik, ahogy az „Egyenlőség” rég olvasói, figyelemmel kísérték tehet-ségének kezdő lépéseit és most őszinte méltánnyalással tapasztalhatják annak izmos kifejlődését, valamint elismerni való jelentékeny eredményeit.

Keszthely.

Büchler Sándor dr.

T Á R C A.

Az ellenzsidó.

Írta: Kálmán Jenő.

A városka lelkén, amely különben korzó formájában érzékelhetően is megnyilvánult, nagy, szinte hihetetlen izgalmak futottak keresztül. Bizonyára hallatlan dolog is volt az, ami a kisdud megyei székhely népét ilyen szörnyű-mód felizgatta és Takács bácsi, a tudós megyei levéltáros hasztalan kutatta volna analogiáért az egész nagy levéltárat: hasonló eset talán még a történelemben sem fordult elő. Az történt . . . képzeljék, az történt, hogy Kovács Benjámín, a Fő-téri divatárus nem fogadta el az uri kaszinó tagságát. Egyszerűen visszautasította a följánlott kitüntetést és bár a visszautasításnak lehettek tiszteletreméltó indokai is, a faktum mégis az, hogy Kovács Benjámín nem volt hajlandó egy tálból enni a cseresznyét az urakkal.

— Hihetetlen — mondta őszinte belső fölháborodással a kis Korponay, aki aljegyzőséget viselt a megyénél, — hogy egy ilyen zsidó ujját mer huzni velünk, akik voltaképpen eltartjuk. Bennünket fumigál, akik az emancipációnak olyan fényes dokumentumát akartuk szolgáltatni,

hogy helyet kívántunk biztosítani a zsidónak legbensőbb köreinkben is.

Evvel a fényes vádbeszéddel szemben Kovács Benjámín aligha hozhatta volna föl az ő szerény kifogásait, amelyeket már a visszautasítás alkalmával is hangoztatott, hogy t. i. nem való ő az urak közé, akik műveltek és finomak, egyetemet végeztek és másfajta hagyományok között növekedtek föl, mint ő. Hasztalan mondta volna el, hogy ő, aki inasi sorból verte föl magát emberré, ebben a küzdelemben nem ért rá megállani azoknál a szépségeknél, amik az uraknak szépek és most, amikor már a maga ura, már késő volna átformálódni az urak izléséhez, mert ő már megteremtette a maga sima-menetű életét, amely különbszenzációkról nem akar tudni, mint amennyit egy kis család adhat az embernek. Kovács Benjámín úgy okoskodott, hogy ő a társadalmi munkából becsületesen kiveszi a maga részét, de hagyják meg neki a maga passzióit, engedjék haza este a családjához és ne kényszerítsék olyasmire, amihez nem huzza a vére. Elvégre ez csakugyan egyéni dolog és ha valamiben hibázott Kovács Benjámín, hát ez legfeljebb abban állott, hogy visszautasította az urakat, holott a kaszinói tagság még nem kötelezi az embert arra, hogy gyakorolja is a többi tagok mulatságait. Ő azonban így találta becsületesebbnek és maga csodálkozott legjobban, amikor az urak fölháborodásáról értesült.

A városka azonban már zugott és zengett, mint egy fölbolygatott méhraj. Az urak után jöttek az asszonyok. Valóságos ingerültség vett erőt a kis város legbensőbb társadalmán és akárhányan hangoztatták, hogy vissza kéne állítani a ghetót, mert csak ez segít ezen az elbizakodott népfajon. Miután azonban ezt megtenni nem állt módjukban, a retorzióknak azt a módját találták ki, amit közönségesen bojkottnak hívnak.

— Uriember nem jár Kovács Benjámín üzletébe! — ez lett a jelszó és csakugyan ettől fogva a magasabb társasághoz tartozók nem lépték át az üzlet küszöbét. Ellenben favorizálni kezdték egy másik üzletet, amelyet eddig nem igen vettek észre, de amely most tárt ajtókkal fogadta a boszuálló uri népet. Weisz Dániel lett a megyei és városi urak ellenzsidája. Ez a boltos, aki idáig inkább az alacsonyabb-rendű közönségből élt, most egyszerre kapóssá vált és előkelő lett. Weisz Dániel vidáman dörzsölte a kezét, hogy a konkurrens jóvá nem tehető hibájából most hirtelen ő kerekedett felül és az uri közönség ostobául befogta magát az ő szekérébe és huzza vidáman a gazdagság felé. Annál kevésbé utasította vissza az urak boszuállításának azt a második módját, hogy Kovács Benjámín helyett őt hozták be a kaszinóba. Dehogy tolt volna el magától a nagy kitüntetést, amikor ez maga volt a főnyeremény. Hisz így még szorosabb lett a nexus közte és az uri közönség között és mondani sem kell, hogy ennél szerencsésebb fordulatot még imában sem mer kérni az ember.

Weisz Dániel valósággal meghízott attól a gondolattól, hogy amíg Kovács Benjámín üzletétől ugyszólván mindenki elfordult, az ő boltja állandóan teli volt. Szorgalmasan föl járt a kaszinóba, ugyszólván alig volt este, hogy ott ne lett volna, barátkozott, sőt a jó hatás kedvéért még ivott is, holott ez nem volt természete. De hamarosan belejött ebbe is, mivel az üzleti érdek megkivánta. Az urak dédelgették az ellenzsidót, de Weisz Dániel boldogsága akkor kapott igazán szárnyakat, amikor egy kaszinói mulatságon egyszerre ketten is pertut ittak vele: Verpeléthy Dénes, a városi főszámvevő és a kis Kérponay, a mulatós aljegyző. Weisz Dániel ennek a pezsgőszagu éjszakának az emlékét különválasztotta minden másról. Ebben a hirtelen támadt változásban igazán ez volt még vágyainak koronája, mert

mint a vak ember, akinek a szeméről eltávolították a sötét hályogot, mindennap több szépséget kívánt meg az élettől.

Dehogyan fájt neki, hogy a pertu-pezső régebbi számításai szerint egy kis vagyonba került, hiszen bőségesen behoz minden költséget a bolt, amelyet az urak támogatása aranybányává avatott. A kaszinó — így gondolta — üzleti befektetés csupán és minden pénz, ami pezsgőn vagy kártyán folyik el, bőségesen visszatérül hozzá a boltban.

Ilyenformán az sem nagyon savanyította meg boldog büszkeségét, hogy a tegeződés harmadik napján szinte egyazon órában látta vendégül mindkét pertu-barátját, akik diszkrétan félrevonultak vele az üzlet egyik sarkába és a barátságra való tekintettel elébetoltak egy-egy váltóblankettát.

— Hja, a társadalmi szereplésnek ára van — vigasztalta magát és ebben a megnyugtató tudatban írta alá a tekintélyes summákról szóló kezességet.

Igen, a társadalmi szereplés. Weisz Dániel elég gyorsan belekóstolt és ahogy megkóstolta, csodásan finomnak találta. Az urinők ugyan még mindig csak a kereskedőt látták benne, de a társaság férfitagjai már odahaza is fölkeresték Weisz Dánielt. Ehez persze lakás is kellett és más butorok. Ez igazán természetes, hiszen a városi főszámvevőt még sem lehet a régi és csöppet sem modern lakásban fogadni. Került tehát szebb lakás és a szebb lakásba pompás butorok költöztek be, még kártyaasztal is és nagy bőrfotellek, amikből csak a fejebubja látszott ki annak, aki beleült. No és amikor mindez megvolt, vacsorára lehetett invitálni az uri barátokat. Vacsora után pedig megterítették a kártyaasztalokat és Dániel, azaz pardon: most már Dani, maga is kezébe fogta az ördög bibliáját. Uri körökben ferbli járja, a Weisz Dániel házában is ez ment gyakorta reggelig, de természetesen folyt a játék a kaszinóban is és az ellenzsidó vastag ujjai között nem egy százkoronás csuszott vissza az urakhoz.

Szóval, az életmód kissé költségesnek mutatkozott, de Weisz Daninak az uri barátok minden pénzt megértek. Most már sok pertu barátja volt és a váltókezességek is körülbelül ebben az arányban szaporodtak, nem is beszélve az apróbb készpénzkölcsönökről, amelyek sohasem emelkedtek túl kétszáz koronán. De lehetett-e megtagadni ilyen apró baráti szivességet egy Sántha Györgytől, aki a megye legelőkelőbb familiáival állt rokonságban, vagy egy Seregélyes Ferkótól, aki a megye elismert első gavallérja volt! Nem, ezt Weisz Dani nem kockáztathatta meg anélkül, hogy az urak legalább gondolatban szemére ne hányják parvenü voltát. És ettől most már nagyon félt. Ha elfogadta a stílust, amit az urak diktáltak, retirálni már nem volt se kedve, se merészsége.

Pedig az aranybánya már nem bírta a terheket.

Lejáratok idején egyre nehezebben szedődött össze a pénz és amikor az urak újabb baráti kölcsönöért fordultak hozzá, a közelgő vég sejtése borzongatta meg a lelkét. De tartotta magát, ameddig tudta. Most már valóságos szenvedéllyel vetette magát a kártyázásba, ez volt minden reménysége. És aki ilyen ingatag reményre alapozza az életét, majdnem bizonyosan veszít.

Weisz Dániel vesztett. Az uri élet hullámai összecsaptak a feje fölött és ekkor látta, hogy ezek a hullámok piszkosak és iszaposak. A barátai, akikhez segítségért fordult, akiknek kölcsönadott és akikért jótállt, veszni hagyták. Kicsit sajnálkoztak fölötte, de nem nagyon, sőt utóbb egészen elkerülték. Egyszer aztán szép csöndesen szállingózni kezdtek

vissza Kovács Benjáminhoz, egyre többen jöttek vissza és a bátrabbak, a cinikusak még ilyesmit is mondtak:

— Élhetetlen ember! Aranybányát tartunk fönn neki, de ő tönkrement mellette . . .

És valóban, az ellenzsidó egy szép napon csakugyan becsukta a boltot. Tönkrement az aranybánya mellett. A kisváros társadalma egy pillanatra megállott fölötte, de elsíratni már senki sem siratta el. Azt mondták: élhetetlen ember volt. És igazat mondtak.

Emlékezések.

Irja: Kiss Arnold dr.

Fészekrakás.

(Folytatás.)

Kell valakit találnia, akinek a kandalló fölszított tüze mellett úgy olvashatja fel a prédikációit, hogy ehhez a felolvasáshoz ne férjen hozzá a kicsiny város üres találgatásainak sok léha megjegyzése . . . annál is inkább, mert a prédikációk felolvasásaira szövetkezett triasz egy idő óta leapadt és duó lett belőle . . . ugyanis Olga kisasszony mind szórakoztatásban hallgatta a beszédeket, amíg végül egészen kiugrott a szövetségből: *Klopper*, a daliás takarékpénztári tisztviselő foglalta el Olga érdeklődését és az érdeklődés mind komolyabb jelleget öltött és Olga úgy találta, hogy e főkönyvek tartozik és követel rovata érdekesebb a rigóknál meg a tengelicéknél és miután *Klopper* ur szíve sürgetően „követelt”: Olga kisasszony szíve úgy érezte, hogy ő meg sürgetően „tartozik.”

Eljöttek hát a háztüznézések keservetes idei. A Lichtercsalád tanácsai kísérték nem egy útján a veszprémi rabbint, sőt, ha a háztüznéző ut nem vezetett tulságosan messzire, Lichter papa maga is szívesen elkísérte sógorát a hódítás rögzős útjain. A főszempont természetesen az volt: jámbor, istenfélő leány találása, aki méltó módon fogja a veszprémi papné felelősségteljes állását betölteni.

És ha aztán ezekből a kiruccanásokból eredmény nélkül tértek haza: Lichter papa meg Kelen, a kandidátus a két vidám leány: Olga meg Ella élénk csufondároskodással évődtek az újra felsült nagyháccsival:

— Ugy látszik: maga már sohasem fog asszonyt találni. Már megint nem volt elég jámbor a menyasszonyjelölt? Vagy talán elaludt a prédikációjának a felolvasása alatt?”

Kétségtelenül: menyasszonyjelöltekben nem volt hiány; lett volna magában Veszprémbe is a betöltésre várakozó rabbinusnéi tisztségre kandidáta, de a kehilára való tekintet mindig visszatartotta. Kelent a döntő lépésnek Veszprémbe való megtételétől! hát ha nem lenne elég tekintélye a kiszemelt élettársnak szülővárosában, ahol ismerik kis gyermek korától fogva és tudják, mikor feküdt hagymázos betegségben? milyen volt a kalkulusa természetrajzból a felső polgárban? és hogy hágyan udvaroltak neki későbbben és hogy mikor nem táncoltat a második négyest a zsidó nőegyleti bálon? tagadhatatlanul mind perdöntő fontosságú kérdések a rabbinusné állása, tekintélye szempontjából.

Hiszen igaz, igaz: ördög vigye a tekintélyt, meg a kehila véleményét, mégis csak a családi élet boldogsága a legfőbb szempont a világon, de mikor a fiatal rabbinus urak mind egy kaptafára termett véleménnyel gondolkoznak a tekintély irányában és különösen papi működésük első idejében minden lépésüket a kehilára való tekintettel irányítják, mintha

bizony a kile fejbólogató elismerése pótolhatná a házi tüzhely ridegségét, vagy a kozmás leves izetlenségét és mintha reb Eizig *Engherzig* halbósz ur ama nyálas nyelvcsettintéssel összekapcsolt kijelentése, hogy: „*Doz iz e rebecen nach mei Güsste*“, kiengesztelhetné sorsával a póruljárt rabbint, amikor is a tekintélyes rabbinusné, tekintélyének teljes súlyával pörgeti harcias nyelvét a békeszerető papnak örök harctérre átváltoztatott otthonában.

Ugy járhat, mint az egykori nagy prágai rabbinus, akit ország-világ tisztelt és becsült a nagy jámborsága, a nagy tudománya miatt — csak a saját felesége kicsinyelte le örök perpatvarral minden erényét — akit is ez a harcias rabbinusné egy alkalommal illetén okból és így vont felelősségre:

„A reggeli imádságban ti férfiak azért adtok hálát az Uristennek, mert nem teremtett benneteket asszonyoknak Lenn az utcasarkon álldogál a Léber *Sikernik* hordár, csuf mint az éjszaka, elől meg hátul pupja van, ragyavert és részeges, lump fráter — hát ez az ember ad azért hálát az Istennek, mivel nem teremtette olyannak az Isten, mint amilyen én vagyok, akit szép és okos asszonynak tart az egész világ!”

Mire a szorongatott mester, szeliden válaszolva, eképpen huzta ki magát a csávából:

— Minden ember, édes fiam, csak a maga helyzetét véve figyelembe, imádkozik. Mindenki csak a saját feleségével mérheti össze magát. A Léber *Sikernik* hordár azért ad hálát hogy nem lett olyan, mint az ő felesége. Már pedig az még nálánál is csufabb és ostobább, meg léhább.

Hogy a prágai rabbinusné meg volt-e elégedve a felelet szellemességével, azt nem tudjuk, de hogy alkalmasint az ura eme magyarázata újabb viharfelhőket zuditott a sarokba-szorított rabbi feje fölé — az igen valószínű.

Áchászvérusként bolygott hát a veszprémi rabbinus közeli és messze környékeken, hogy eltökélt szándékát valóra váltsa és hogy megtalálván a keresett ideált, mire a téli zimankó sötét viharával megrázza a veszprémi paplakás ablakait: asszonyi gondosság melegítse föl az elhagyott, árválkodó hajlékot.

Járt a fővárosban: hódító szépségű hajadont ajánlott a sadcheni ékesszólás; de Mariska kisasszony — így hívták a jelölt hajadont — nagyon világias hajlandóságának bizonyult, nagy divathölgynek — hiszen ez divatrevolúciót fog támasztani otthon a kileben az asszonyok között s úgy fog öltözködni, hogy a versenyt vele a többiek ki nem bírják s mindezt — fogja mondani a kile —: „für unser Geld”.

Máskor meg a pesti Royal-szállóban volt találkozása egy vidéki, erre a célra a mama kíséretében Pestre rándult, vagyonos és köpcösen bájos leánnyal, akit nagy műveltség híre előzött meg. Ez a hölgy rögtön, a bemutatkozás után Graetz-ről és Zunz-ról kezdett diskurálgatni, el nem titkolhatóan egyuttal, hogy mindez rettentően untatja, hogy az anyai rábeszélés hatása alatt foglalkozott Pestre jövele előtt, valami tankönyv nyomán, a modern zsidó tudás nagy mestereinek neveivel, de hogy különben a rabbi állását egyenértékűnek tartja a dervisek idegenszerű, fanatikus zárkózottságának rémségeivel.

Azután kirándulást tett a veszprémi rabbinus egy közeli jámbor faluba, a környék rosmédinájának hajlékába. Orthodox családhoz, amelyik különben a „neolog” rabbinusokat kedveléssel szerette a sárga földig lecsepülni, de a leányát szívesen adta volna neolog rabbinushoz. Gyönyörű uzsonna volt,

a család összes nagynénijei és nagybácsijai össze valának gyülekezve a nagy alkalomra: egy adott jelre az ifju párt egyedül hagyták, hogy megegyezzenek s akkor Matild kisaszszony, egy különben bájos hajadon, élénk kedveskedéssel mondotta el, hogy ő, bár enged a papa meg a mama Chajának, de azért mégis a megyei főjegyző iránt érdeklődik, no de majd csak legyőzi ezt a hajlandóságát, annál is inkább, mivel a főjegyző keresztény s ugy se lehetne azé . . .

Mindebből tehát nem lehetett valóság . . . pedig az őszi szelek már nagyon is fekete jóslatokkal morgadoztak a közelgő télről s a terminus lejáráthoz közeledett.

Egyszer aztán nagyon komoly ajánlattal keresték föl a veszprémi rabbint. Külföldi, németországi pap leányáról volt szó. Egy ismerős magyar család dicsérte föl igen nagy mértékben az előkelő német rabbinus családi körét, leányának nagy műveltségét, kellemteljességét, jámbor lelkületét és sok egyéb erényét.

Egy szép, verőfényes őszi napon hát utrakelt Kelen, hogy ama messze német község rabbinusának leányáról, a bibliás írás szava szerint, megtudná: vajjon az Örökkévalótól indult-e ki a dolog?

Tudja az Isten, miért, de ebbe az utjába egyelőre csak Lichter-papát és a nővérét avatta be Kelen, a leányok úgy tudták, hogy a nagybácsi egy kis tanulmányutra utazik el.

Meg is érkezett a veszprémi rabbinus a poétikusan fekvő, ősrégi várrom tövében elterülő rajnamenti városba, ahol a modern berendezésű palotákat is úgy építették fel, hogy azok teljesen beleilleszkedjenek a „Mäuseturm“ és az ősi Stalecki kastély hagyományainak kereteibe, havasutánzatu, csipkézett, recéfalazatu tornyokkal, művészi reliefekkel ékesített, lőrés-szerű ablakcskákkal és szeszélyes dudorzatu erkélyekkel, amelyek még most is, őszi időben tele voltak rakva verbénvirággal, szeptembervégi sárgazöld loncfutóka szalagokkal, bágyadtan mosolygó őszi rózsák tömegével.

Kora alkonyat volt, amikor a veszprémi rabbi a pályaudvarról a szállodába hajtatott. Alig volt ideje átöltözködni, már jelentkezett vendéglátója, a német rabbinus, akinek családi körét készült Kelen meglátogatni.

Tisztes külsejű, rövidre nyírt ezüstszakállu, köpcös termetű ur volt a német kolléga. Válogatott eleganciával volt öltözködve, klasszikus német nyelven beszélt, a Goethe és Schiller nyelve a szószék számára alkalmazva, kellemes „hochdeutsch“ bariton raccsolással zöngött az ajakán; ünnepélyesen, kecses gesztusokkal beszélt. Ha a mi jámboraink látták volna ezt az inkább attasénak festő rabbinust, rövid zsakett kabátjában, ha hallották volna válogatott, óvatos gondosságu körmondatait, bizonyára készen lettek volna hamar a közkeletű megállapítással, hogy „ségecz“ és „pose“ a rabbi ur, holott ez a rabbi a legjámborabb orthodox német hitközségek egyikének volt a papja, maga is vallásos, nagy zsidó tudós hírében álló férfiú, és messziről, a mi istenfélőink szemében is elismert orthodox-veretű rabbinusnak van elismerve, a Sámson Rafael Hirsch és Hildesheimer iskoláinak követője. Nem is mérik arra német földön a jámborságot sem a kabátok hosszúsága, sem az elhanyagolt külső méretei szerint, hanem egyedül a lélek tisztasága és igaz hite arányában. Ott még az orthodox-érzésű rabbinusnál is természetesnek tartják, hogy számot tart a lelke művelésére. Nem megy istentelenség-számba, ha napi pihenőjében kávéházat keres fel és ujságot olvas, ha színházatlátogat, ha zene, irodalom, művészet iránt érdeklődik, ha koncertek látogatója — sőt mindezeket el is

várják tőle, megkívánják, hogy művelt ember módján éljen, elismerik, hogy a lelke szomjuzhatik kultura s az élet legfőbb javai után. Az is igaz, hogy a balbatim, hitközségi ügyekben vezető szerepet igénylő soraiiban nem is akadnak arra reb Zalme Korachok és reb Feivesch Stänkerer-ek, sem pedig Mesümedfi Adolf iskolaszéki elnökök, Kétkulacsos Botond zsidó templomi előljárók, avagy Hettyke Géza doktorok, pezsgőspalackok kilehősei és községdiktátorai . . .

A német kolléga rendkívüli szívélyességgel üdvözölte vendégét . . . bocsánatot kért, hogy a pályaudvaron meg nem várhatta Kelent, de egy nemzeti templomi ünnepélyen volt funkciója . . . onnan egyenesen ide sietett s vitte magával a veszprémi rabbit családjá körébe, ahol vacsorával várták a „kedves magyar vendéget“.

Gyönyörű ujonnan épült templom tövében épült a remek-szép paplakás. Hatalmas méretű volt az új istenháza. Előtte oszlopcsarnokos udvar és egy nagy gondossággal ápolat előkert parkja terült el. Öt tömörvasból kovácsolt kapu a templom főbejárata . . . előtte ovális kutvederbe tizenkét oroszlán szája löveli széles sugarakban a vizzuhatagot . . . áhítatra hangoló a templom belseje . . . előcsarnokának padozata sárga márványmozaik, az ajtókeretek szürke holland-márvány erezetűek, a falak és a mennyezet violett színű alapzaton aranyozott díszítésűek . . . tizenkét oszlopon nyugvó, aranyozott bordájú kupola alatt ércrozettás, libánoni cédrusfából faragott tóraszekrény . . . a tabernakulum szőnyegszerű festése fölött ék-köves, ezüstösen himzett takaró . . . vörös siena stukkó egy darab márványból a hatalmas szószék . . . Barna, masszív tölgyfapadok sűrű sorban a templom négy hajójában és fönn a körbenfutó kettős női karzaton, a lybiai hamuszínű esztráda keretek alatt színes ablaküvegeken megtörve villan át a hanyatló napsugár.

A paplakás is ebben a stilusban van építve. Fejedelmi pompával berendezett hall, hosszú szobasor, köztük tágas koncert-terem, modern butorzatu remek-szép ebédlő, fogadó terem, uri szoba, nappali és hálóhelyiségek, a souterrainben a rabbi fogadósobái, hivatalos helyiségei. Előkelő, vagyonos és nagyszívű, művelt községnek volt a papja a német kolléga.

Előfizetési felhívás!

Azokat a tisztelt előfizetőinket, akiknek előfizetése

1912 évi november hó 1-én lejár,

szintugy azokat, akiknek előfizetése előbb járt le, tisztelettel felkérjük, sziveskednének előfizetésüket megújítani, nehogy a lap szétküldésében fennakadás történjék.

Ujonnan belépő, legalább félévre előfizetők ingyen kapják az Egyenlőség jubileumi számát, mely vastag, illusztrált kötet és a modern magyar zsidó irodalom egyik leg-szebb alkotása.

A kiadóhivatal.